C. CORNELII TACITI
DIALOGUS
DE
ORATORIBUS.

IN USUM SCHOLARUM SUARUM

RECENSUIT

ET

VARIETATEM LECTIONIS ADIECIT

GODOFREDUS SEEBODE

PHILOS. ET ANTIQUARUM LITTERARUM
IN GEORGIA AUGUSTA DOCTOR.

GOTTINGAE,

APUD VANDENHOECK ET RUPRECHT.

MDCCCXIII.

VIRO ILLUSTRI

Dr. GODOFR. EICHHORNIO

WESTPHALIAE EQUITI

UNICO LITTERATO VIRO

DE

SACRA ANTIQUITATE ILLUSTRANDA

EGREGIE MERITO

SPLENDIDISSIMO

ALMAE GEORGIAE AUGUSTAE

ORNAMENTO

CUI TOT ET TANTA DEBEO

CURAS HAS IN TACITO POSITAS

TAMQUAM

PIISSIMI ANIMI GRATISSIMIQUE

PIGNUS

SACRAS ESSE VOLUIT

EDITOR.

LECTURIS
S.

Paucula ſunt, quae de hac Editione parata praemonenda duxerim. Cum *Hiſtoriis* Taciti abſolutis de *Dialogo de Oratoribus* Tacito et adſcripto et abdijudicato Scholas habere apud me conſtituiſſem, nec exiguo pretio parabilem adeſſe editionem ſeorſim divulgatam intellexiſſem: ipſe ad hanc curam ſuſcipiendam me accinxi, ita ratus rem etiam aliis haud inutilem me facturum, ſi Lectionis Varietate ex ſubſidiis collecta, textuique ſubjecta meliorem, quae mihi ſcilicet viſa ſit, eruerem lectionem, textumque a Criticis ſaepe temere mutatum in priſtinam integritatem reſtituerem. Qua in re ita verſandum mihi eſſe duxi, ut, ne nimis augeretur libri moles, ſolum Varietatem Lect. cauſſis, quae ad hanc aut ejiciendam aut recipiendam vocem me moverint, praetermiſſis ſilentio, in Scholis vel alio opportuniori loco enarrandis, adjicerem. Textum nunquam temere correxi, ſed ad fidem Librorum, Editionumque a Viris Eruditis curatarum conformavi, in iisque locis, quae adhuc male intellecta vidi, vel audacis Critici manu corrupta, probabilem conjecturam aut emendationem ſubſtitui. In

me

me autem, qui *Dialogum*, quem Tacito, juveni, ob acutum, preſſum, ſeverumque dicendi genus, ad eo ſane, quod in caeteris Taciteis operibus cernitur, diverſum, deberi crediderim, non antea, quam ad parandam ejusdem Editionem adjeciſſem animum, curioſe et critica ratione tractarim, lites illaturos eſſe Criticos haud ſpero, ſed, ut, quid inde notandum eſſe et reprehendendum cenſeant, ingenue profiteantur et velim et rogo. — Ad Taciti opera ipſa ſi omnibus, quae adhuc exſtant, comparatis ſubſidiis ſatis aptum me, idoneumque, et triſtiſſimas, in quas temporum injuria me adduxit, anguſtias remotas eſſe videro, ſique labores meos iis, qui apud me habent auctoritatem, non ingratos, nec injucundos fuiſſe cognovero, ad ſtudia mea, curasque ex longo jam tempore in Tacito poſitas divulgandas atque cum Eruditis communicandas me accingam. Benevolos, harumque rerum peritos Lectores, ut, ſi qua in re me erratum repererint, quod non uno loco ne factum ſit vereor, aut ignoscant mihi, aut in viam me reducant, velim rogatos. Malignorum autem hominum judiciola, ineptorumque opiniones non pungere me profiteor. —

Scr. Gottingae in Alma Georgia Auguſta d. IX. Maj. MDCCCXIII.

C.

C. CORNELII TACITI
DIALOGUS
DE
ORATORIBUS *a*).

Saepe ex me requiris, Juste Fabi, cur, 1.
cum priora secula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaque effloruerint, nostra potissimum aetas deserta, et laude *b*) orbata, vix nomen ipsum *oratoris* retineat. Neque enim ita appellamus, nisi antiquos: horum autem temporum diserti, caussidici et advocati et patroni et quidvis potius, quam oratores vocantur. Cui *c*) percunctationi tuae re-

a) In Msscr. Vaticanis: *C. Corn. Taciti dialogus de oratoribus*, Edit. princ. *Corn. Taciti Equitis Romani Dialogus de oratoribus claris.* Puteol. et Beroald. *Corn. Taciti Equit. Rom. dialogus, an sui saeculi oratores antiquioribus et quare concedant.* Vulgo: *de caussis corruptae eloquentiae.*

b) Mss. Vatic. *laude eloquentiae* a Broterio et Schulzio receptum, Ernestioque probatum. Gronov. *defecta ea laude et o.* Brot. *diserti, at l. e. o.* Schurzfleisch: *diserta.* Heumann. *disertae laude o.* textum autem refinxit: *aetas pristina laude o.* Sed locum sanum frustra tentarunt critici. At, si vis, corrige: vel deleto τῷ deserta — *eloquentiae laude orbata* vel: *diserta* (quidem), *at l. eloquentiae o.* — Mox in Vatic. (Brot.) *appellemus.* probo.

c) **Ed. Princeps** *percontationi*, **quod recepit Oberl.**

respondere, et tam magnae quaestionis pondus excipere, ut aut de ingeniis nostris male existimandum *d*) [sit], si idem assequi non possumus, aut de judiciis, si nolumus, vix hercule auderem, si *e*) mihi mea sententia proferenda, ac non disertissimorum [ut] nostris temporibus hominum sermo repetendus esset, quos eamdem hanc quaestionem pertractantes, juvenis admodum audivi. Ita non ingenio, sed memoria ac recordatione opus est, ut, quae a praestantissimis viris et excogitata subtiliter et dicta graviter accepi, cum singuli *f*) diversas, vel easdem, sed probabiles caussas afferrent, dum formam sui quisque et animi et ingenii redderet, iisdem nunc numeris, iisdemque *g*) rationibus persequar, servato ordine disputationis. Neque enim defuit, qui diversam quoque partem susciperet, ac, multum vexata et irrisa vetustate, nostrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferret.

Nam

d) *sit* uncis inclusum primus e Cod. Farnes. reposuit Lipsius. Cod. Rom. *existimandum habeam*. Schurzfl. voculas has spurias damnat.

e) Mss. Vat. Ed. Princ. Put. Ber. *si mihi mea*, quod cum Oberlino recepi. Mox *ac* delet Heum. *Ut* uncis inclusum tacitus reposuit Lips.

f) *vel easdem* superesse censent Lips. et Muret. *div.*, *sed easdem* (vel: *eas*) *valde probabiles* Acidal. *nec eas improbabiles* Heum. Locum, fortasse praeterea sanum, sic lege: *diverse vel* (et ipsas) *easdem*.

g) Vulgatum *orationibus* in nostrum commutavit Lipsius. Ernest. Schulz. Oberl. omiserunt sine ulla ratione τὸ *que* post *iisdem*. Restitui illud. Prius haud improbabiliter conjecisse mihi videor *iisdemve*, quae particula in littera *o* (*rationibus*) nunc omissa inesse potuit.

Nam poſtero die, quam *h*) Curiatius Maternus *Catonem* recitaverat, cum offendiſſe potentium animos diceretur, tamquam in eo tragoediae argumento ſui oblitus, tantum Catonem cogitaſſet, eaque de re per Urbem frequens ſermo haberetur, venerunt ad eum M. Aper et Julius Secundus, celeberrima tum ingenia fori noſtri; quos ego in judiciis non utrosque modo ſtudioſe audiebam, ſed domi quoque et in publico aſſectabar, mira ſtudiorum cupiditate et quodam ardore juvenili, ut fabulas quoque eorum et diſputationes et *i*) arcana ſemotae dictionis penitus exciperem: quamvis maligne plerique opinarentur, nec Secundo promptum eſſe ſermonem, et Aprum ingenio potius et vi naturae, quam inſtitutione et litteris, famam eloquentiae conſecutum. Nam et Secundo purus et preſſus et, in *k*) quantum ſatis erat, profluens ſermo non defuit: et Aper *l*) [cum] eruditione imbutus, contemnebat potius litteras quam neſciebat, tamquam majorem induſtriae et laboris gloriam habiturus, ſi ingenium ejus nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. Igitur ut intravimus cubiculum Materni, ſedentem, ipſum *m*), III.
quem

h) Ed. Vett. *accuratius*. Lipſius ex Cod. Farnes. et Brot. ex Mss. Vat. noſtram dederunt lectionem.

i) Heum. *arcanas dictiones*.

k) Editt. Vett. *in quem*. Noſtra eſt Rhenani.

l) *Cum eruditione* eſt lectio libb. Rhenanus conjecit *communi*, quem deinceps omnes fere ſequuti ſunt. Nic. Heinſius *comi erud*. Acidal. *omni*, quod habent etiam Mss. Vat. Nos uncis praepoſitionem incluſimus et e textu ab inepto ſciolo profectam cenſemus delendam.

m) *ipſum, et quem* ſic addita ex Roman. (i. e. Ed. pr. Spir.) particula *et* edidit Lipſius, quae adhuc

quem pridie recitaverat, librum intra manus habentem, deprehendimus.

Tum Secundus: *Nilne* te, inquit, Materne, fabulae malignorum terrent, quo minus offenfas *Catonis* tui *n*) ames? An ideo librum iftum *o*) deprehendifti, ut diligentius retractares, et fublatis, fi quae pravam interpretandi materiam dederunt, emitteres *Catonem*, non quidem meliorem, fed tamen fecuriorem? Tum ille, *Leges p*), quid Maternus fibi debuerit, et agnofces, quae audifti: quod fi qua omifit *Cato*, fequenti *q*) tracta-

huc conftanter in Editt. confervata eft. Nos expunximus illa, quam textus profert, ratione. — Vide, an in fequentibus pro infolita dictione *intra manus habentem* velis fubftituere *inter m. h.* — Mox Heum: *nil te*, κακοφωνίαν fibi fingens.

n) Lectio vulgata erat *offenfas Catonis tui aures*. Rhenan. *offendas* vel *offenfes C. t. aures*. Nic. Heinfius: *offenfas C. t. averferis*. Saliner. fervat. Codd. lectionem, *recolas* fupplens. Noftra eft Lipfii.

o) Librorum lectio *deprehendifti*, quam proprio et bono fenfu recepimus. *Reprehendifti* conjectura Lipfii, *apprehendifti* Rhenani; quae lectio omnibus fere probata eft. Schulz. recepit Lipf. *repredendifti*. Schurzfl. *ifthuncce librum prehendifti*. Heumann. *perluftrafti*.

p) Noftra ab editoribus neglecta lectio e Mss. Libb. eft, quae Mss. Vatic. firmatur. Ed. pr. Spir. *leges: tu quidem Maternus fibi debueris et agnofces*. Puteol. inde *: leges tu quidem, fi volueris*. Sequuti funt Beroaldus, Lipfius, Muretus, qui praeterea voluit *leg. t. q. fi volueris at agnofces, 'quid Maternus fibi debuerit*, deletis iftis *quae audifti*. Nos Libb. lectionem, bonum proferentem fenfum, veram putamus; at legi maluerimus ex Ed. pr. Spir. *leges tu quidem, quid M. f. d*

q) Lipfii opinionem pro libb. lectione, *tractatione*, conjectantis *recitatione* amplexi funt plerique Editt. Sic etiam habent Mss. Vatic. Acidalius *actione*,

tractatione *Thyeſtes* dicet: hanc enim tragoediam diſpoſui jam, et intra me ipſe formavi. Atque ideo maturare libri hujus editionem *r*) feſtino, ut dimiſſa priore cura, novae cogitationi toto pectore incumbam. *Adeo* te tragoediae iſtae non ſatiant, inquit Aper, quo minus, omiſſis orationum et *s*) curarum ſtudiis, omne tempus modo circa *Medeam*, ecce nunc circa *Thyeſten*, conſumas? cum tot amicorum cauſſae, tot coloniarum et municipiorum clientelae in forum vocent, quibus vix ſufficeres, etiamſi non novum tibi ipſe negotium *t*) importaſſes, *Domitium* et *Catonem*: id eſt, noſtras quoque hiſtorias et Romana nomina Graecorum fabulis *u*) aggregares.

Et *v*) Maternus: *Perturbarer* hac tua ſe- IV.
veritate, niſi frequens ac aſſidua nobis conten-

r) Omnium Libb. noſtra lectio eſt. Gronov. *geſtio*. Heinſius *deſtino*, quae conjectura permultis Editt. placuit. Sed verba haec *feſtinare* (propere agere) et *maturare* (ad maturitatem, perfectionem perducere) differunt.

s) Vulgat. lectio, quam recepimus, *curarum ſtudiis*, a multis Editt. conſervata. Lipſius conjecit *cauſſarum p.*, quam primus recepit Pichena, quem deinde Editorum grex ſequutus eſt. Sic cap. IV. pro *Muſarum* ſubſtitutum eſt *cauſſarum*, ſimili ratione. *Cura* verbum πολύσημον eſt. h. l. pro *defenſionibus*, *patrociniis*. c. VI. pro ipſa *oratione*. Gronov. intelligit *monumenta* et *opera* ingenii, in quae intenditur animus. — Mox pro *ecce nunc circa* conjecit Schultingius *excetram*.

t) Acidalius voluit *impoſuiſſes* vel *imperaſſes*. — Haud male in ſeqq. Mss. Vat. *ſuffeceris*.

u) *Aggregare* legerunt Pithoeus et Muret., quod ad *negotium* retulerunt. Secuti ſunt Schulz. Oberl. — Heumann. *aggregans*.

v) Pro *et* maluit Heum. *at*. — Mox pro *ac* Erneſti corrigi jubet *atque*.

tentio jam prope in confuetudinem vertiffet. Nam nec tu agitare et infequi poëtas intermittis, et ego, cui defidiam *x*) advocationum objicis, quotidianum hoc patrocinium *y*) defendendae adverfus te poëticae exerceo. Quo laetor magis, oblatum nobis judicem, qui me vel in futurum vetet verfus facere, vel, quod jam pridem opto, fua quoque auctoritate compellat, ut omiffis forenfium *z*) Mufarum anguftiis, in quibus fatis mihi fuperque fudatum eft, fanctiorem iftam et auguftiorem eloquentiam colam.

V. *Ego* vero, inquit Secundus, antequam me judicem Aper recufet, faciam, quod probi et modefti judices folent, ut in his cognitionibus *a*) [fe] excufent, in quibus manifeftum eft, alteram apud eos partem gratia praevalere. Quis enim nefcit, neminem mihi conjunctiorem effe et ufu amicitiae, et affiduitate contubernii, quam Saleium Baffum, cum optimum virum, tum abfolutiffimum poëtam? Porro fi poëtica accufatur, non alium video reum locupletiorem. *Securus* fit,

x) Libri dant *cui defidiam advocamur.* Rhenan. *cui defidiae notamur.* Muret: *qui defii jam advocari.* Noftra eft Lipfii, qui fic e Libro fuo correxit.

y) Vulgata Libb. Lectio *defendens adverfus te poëtice.* Nos fervavimus adhuc libri, quem contulit Lipfius, correctionem; fed nefcimus, an fcribendum fit *quot. h. patrocinium defendens* (tuens) *adverfus te poëticen exerceo* vel: *quot. h. patrocinium, defendens adverfus te poëticen, exerceo.*

z) Schelius conjecit *cauffarum*; quod firmatur Mss. Vat. et receptum eft ab Erneftio, Broter., Schulz. Oberl. Noftra Libb. Mss. eft. Heinf. propofuit *curarum* (quod maluit); *rixarum*, *tricarum.*

a) Uncis inclufum *fe* a noviffimis Editt. additum eft. — Mox e Lipfii margine legitur pro *gratiae* Vulg. *gratia.*

ſit, inquit Aper, et Saleius Baſſus, et quisquis alius ſtudium poëticae et carminum gloriam fovet, cum cauſſas agere non poſſit *b*). Et ego enim, quatenus arbitrum litis hujus inveni, non patiar, Maternum ſocietate plurium defendi; ſed *c*) id ipſum ſolum apud eos arguam, quod natus ad eloquentiam virilem et oratoriam, qua parare ſimul et tueri amicitias, adſciscere nationes, complecti provincias poſſit *d*), amittit ſtudium, quo non aliud in civitate noſtra vel ad utilitatem fructuoſius, vel ad dignitatem amplius, vel ad Urbis famam pulchrius, vel ad totius Imperii atque omnium gentium notitiam illu-

b) Codd. lectio *et ego enim, quatenus arbitrium litis hujus inveniri non patiar, Maternum ſolicite plurimum defendi.* Pithoeus locum ſic conſtituebat: *ego enim, quatenus arbitrum litis hujus inveni, non patiar, Maternum ſocietate plurium defendi.* Cod. Farneſ. lectionem *ſocietate plurium* praebet. Schurzfl. ſic: *Et ego enim, q. arbitrum l. h. invenero, non patiar Maternum ſoli tibi defendi.* Heinſ. ſuadebat *etenim et ego* vel *te ego enim.* Muret. *ego enim, quando te nunc arbitrum.* Bipontt. ſequentes Pithoeum ſcribunt *at ego enim.* Nos legendum cenſemus *At* (vel *et*) *equidem, quatenus arbitrium litis hujus invenero, non patiar, M. ſocietate plurium d.*

c) Vulg. Lect. *ſed et ipſum.* Noſtra Rhenani. Muret. delebat τὸ *et*, quem ſequutus eſt cum Schulz. Oberlinus. Pichon. malebat *ſed hoc ipſum.* — Mox dedimus vulg. *eos.* Lipſ. *apud vos*, omnibus fere poſt eum probatum. Acidal. *apud te eo arguam.* — Pro ſequenti *nationes* haud inepte proferunt Ms. Vat. *neceſſitates* et Mss. Vat. duo *neceſſitudines.*

d) Rhenan. maluit *omittit*, quod Muret Acidal. Heum. probatur. — In ſeqq. inter *fructioſius.... vel — amplius* verba haec excidiſſe putat Schulting. *vel ad voluptatem honeſtius.*

lustrius excogitari potest. Nam si ad utilitatem vitae omnia consilia *e*) factaque nostra dirigenda sunt, quid erit tutius, quam eam excercere artem, qua semper armatus praesidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus, invidis vero et inimicis metum et terrorem ultro feras, ipse securus, et velut quadam perpetua potentia ac potestate munitus? cujus vis et utilitas, rebus *f*) prospere fluentibus, aliorum praesidio et tutela intelligitur: sin proprium periculum increpuit, non hercule lorica et gladius in acie firmius munimentum, quam reo et periclitanti eloquentia, praesidium simul et telum, quo propugnare pariter et incessere, vel in judicio, sive in Senatu, sive apud Principem possis. — Quid aliud infestis patribus nuper Eprius Marcellus, quam eloquentiam suam oppo-

e) *Que* adjecit Lips. e lib. Roman. — Mox pro *tutius* conjecit Acidal. *utilius*, Ernestio probante, et Heumanno recipiente. — Pro *erit* Mss. Vatic. *est*. Ed. princ. *enim*. Ut orationis vis augeatur, deleam.

f) Vulg. lect. *rebus prope fluentibus aliorum, pr.* Pithoeus corrigebat *rebus probe fluentib., alio-rum pr. et tut.* Lips. pro *probe* conjiciebat *prospere*, quod firmantibus Mss. Vatic. plurimi receperunt. Schurzfl. refingebat *pro spe.* Pro *praesidio* dant *profugium* et *perfugium* Mss. Vat. haud male. Sed seqq. *praesidium* et *telum* tuentur nostrum. — Lectionem *increpuit* e Cod. Farnes. restituit Lips. In Vett. Editt. *irrepat*. — Mox Libb. Mss. habent *loricae gladius*, quod tamen probat Schurzfl. Rhen. dedit. *lorica aut gladius*. Nos, ad priscam scripturam accedentes, scripsimus *lorica* et *gladius* — *Reo et periclitanti* lectio Codd — Acid. rejecit *et*. Schulz. ex textu expunxit. — *Eloquentiae praesidium* Lips. primus plerisque adstipulantibus legisse videtur. Priscum Acidal. restituit. — Mox male Muret. *sive in judicio*, probantibus Acidal. et Heum. —

oppofuit *g*)? qui accinctus et minax, difertam quidem, fed inexercitatam et ejusmodi certaminum rudem Helvidii fapientiam elufit. Plura de utilitate non dico, *h*) cui parti minime contradicturum Maternum meum arbitror.

Ad voluptatem oratoriae eloquentiae VI. tranfeo, cujus jucunditas, non uno *i*) aliove momento, fed omnibus prope diebus et prope omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero et ingenuo animo et ad voluptates honeftas nato, quam videre plenam femper et frequentem domum concurfu fplendidiffimorum hominum? idque fcire non pecuniae, non orbitati, neque *k*) officiis alicujus adminiftrandis, fed fibi ipfi dari? illos quinimmo orbos et locupletes *l*) [et

g) *Qua accinctus* Urfinus (qui tamen *arrinctus* voluit) et Acidalius, Heum. Schulz. Oberl. receperunt.

h) Edit. Pr. *cum partim*, unde Puteol. et alii. *cum praefertim* Lipf. ex vetere libro repofuit *cui parti*, quod firmant Mss. Vat. Gronov. *ne illi quidem parti*. Cum Schulz. Oberlinus refcripfit *(arbitror.* Equidem lego: *cui praefertim — arbitror.* Indicativus in Ed. Puteol. Beroald. Caeterum lect. vulg. boni fenfus.

i) Libri editi habent noftrum. Gron. *alterove*. Schurzfl. conjecit *aliquo*. Sic etiam Mss. Vat. et ex his omnes Editt. — Mox *fed prope* Schurzfl. Heum. — In feqq. *domum fuam* Mss. Vat. quod recepit Broter.

k) Pro noftra tacitus pofuit Lipf. *officii alicujus adminiftrationi*. Lectio ab omnibus recepta. Schurzfl. tentabat *alius*. *Non officii* habet Ms. Vat. — Mox fcripfit *tibi ipfi* Gronovius, a Schulz. textui infertum.

l) *et potentes* uncis inclufum e libro fcripto addidit Lipf. Acidalius omnibus probatum fprevit, *de-*

[et potentes] venire plerumque ad juvenem et pauperem, ut aut ſua, aut amicorum diſcrimina commendent. Ullane tanta ingentium opum ac magnae potentiae voluptas, quam ſpectare homines veteres et ſenes, et totius orbis gratia ſubnixos, in ſumma omnium rerum abundantia confitentes, id, quod optimum ſit, ſe non habere? Jam vero, qui togatorum comitatus et egreſſus! quae in publico ſpecies! quae in judiciis veneratio! quod gaudium conſurgendi *m*) aſſiſtendique inter tacentes, in unum converſos: coire populum, et circumfundi *n*) corona, et accipere affectum, quocumque orator induxerit! Vulgata dicentium gaudia et imperitorum quoque oculis expoſita, parva cenſeo. Illa

depontaneos conjiciens. In ſeqq. haec: pro *quam* maluit Heum. *quanta*. — *Veteres* ejiciendum eſſe putat Acid. et legit *homines ſenes*. Heinſ. pro *veteres* conjicit *victos* vel *caelibes*. — Pro vulg. lectione *orbis* repoſuit probantibus omnibus Pithoeus *urbis*. Idem aliquando: *ipſius orbitatis gratia*. — Pro *optimum* Gronov. *apud te*. — Mox Heinſius voluit *comitatus eſt egreſſo*.

m) *Adſiſtendique* non placuit Erneſtio, *dicendiq*. conjectanti, Heinſ. *conſurgenti adſiſtentique* vel *adſilientiq*. — Ante *in unum* Acidalius addit copulam *et*. Heum. recepit. Heinſ. ſic connectit, *in unum converſo ore coire populum*. — *Et* ante *confundi* delet Acid.

n) Vulgata Lectio *coram* neſcio an defendenda. Acidalius primus *coronam*. Noſtrum ex Heinſ. et Schulz. opinione. — Mox e vulg. *quacunque orator induxerit* noſtrum dedimus. Lipſ. *quemcunque orator induerit*; quod probarunt omnes fere. Schurzfl. *reſpexerit*. — In ſeqq. praetulimus vulgat. lectionem *parva cenſeo*. Sequitur *majora ſunt*, quae verba delet Acid. Lipſ. e libro *percenſeo*. Sic Ed. pr. Put. et Recentiores.

Illa secretiora, et tantum ipsis orantibus nota, majora sunt. Sive accuratam meditatamque affert orationem; est quoddam sicut ipsius dictionis, ita gaudii pondus et constantia: sive novam et o) recentem curam non sine aliqua trepidatione animi attulerit, ipsa sollicitudo commendat eventum et lenocinatur voluptati. Sed extemporalis audaciae atque ipsius temeritatis vel praecipua jucunditas est. Nam in ingenio quoque, sicut in agro, quamquam alia diu serantur atque elaborentur, gratiora tamen, quae sua sponte nascuntur.

Equidem ut de me p) ipse fatear, non VII. eum diem laetiorem egi, quo mihi latus clavus oblatus est, vel quo homo novus, et in civitate minime favorabili natus, Quaesturam aut Tribunatum aut Praeturam accepi: quam eos, quibus mihi, pro mediocritate hujus quantulaecumque in dicendo facultatis, aut reum prospere defendere, aut apud Centumviros caussam aliquam feliciter orare, aut apud Principem ipsos illos libertos et Procuratores Principum tueri et defendere datur. Tum mihi supra Tribunatus et Praeturas et Consulatus ascendere videor, tum q) habere, quod, [si non in alio oritur,] nec

o) Ernest. *repentem* maluit. — Acidalio vox *curam* abundare videtur et scribi vult *nov. recentem, nec accuratam.* — Libb. Mss. et Edd. Vett. *animus.* Pichena primus correxit. — *In* ante *ingenium* addidit Acidal. — Mox pro *alia diu* voluit Ernest. *utilia* (vel *utiliora*) *quae diu.* —

p) Nostra est Vett. Editt. Rhen. *ipso.* et Mss. Vat.

q) Vulg. *tum abire* *: *quod si non in alio oritur, nec codicillis d.* Agricol. *tum supra me abire.*

 Muret,

nec codicillis datur, nec cum gratia venit. *r)* Quae fama et laus cujusvis artis cum oratorum gloria comparanda eſt, qui non illuſtres in Urbe ſolum, apud negotioſos et rebus intentos, ſed etiam apud juvenes et adoleſcentes, quibus *s)* et morum indoles eſt et bona

Muret. *tum habere, quod.* Pithoe. *tum habere, quod non in alvo oritur.* Barth. *tum abire divus: quodſi non in alvo oritur.* Lipſ. *tum habere, quod ſcilicet non in atrio oritur.* Huet. et Rutgers. *tum habere, quod in ſe, non in alio oritur.* Hoc Broter. recepit. Acid. *tum habere, quod non in tabulis diribitur.* Schel. *t. h., quod non in alios congeritur* vel *confertur.* Freinsh. *t. h. q., ſi non in animo oritur.* Douza: *tum in coelum abire.* Heinſ. *t. in coelum abire, quod fiduciae non in alio oritur.* Schulting. *t. i. c. a.* ſeu *tum ſublimis abire, quod id ſcilicet non in alio moritur. Nec* — Vel: *quod ſcilicet non ab alio oritur.* Pichon: *t. h., quod ſcilicet non in alio hauritur,* vel: *quod nec in alio oritur, nec* — Schurzfl. *t. i. c. a. quod id non ab alio oritur.* Erneſt. *tum habere, quod, ſi non in ipſo oritur.* Bipont. *tum habere, quod, ſi non in ſuo oritur, nec codic.* Nodellus: *tum habere, quod non in aula oritur.* Schulz. *ſi n. i. a. oritur* gloſſema eſſe cenſet et delet. Oberl. conjecturam Freinshemii recepit. Etiam Drück. in Interp. germ. omiſit. Faehſe: *ambire* et *in animo* vult. Erneſt. conjectura haud inepta nobis videtur. Nos uncis incluſimus Lect. Vulg.; quamquam gloſſema non eſſe putamus. — Mox ante *codic.* adjicitur *in.* Mss. Vat. bene negligunt. — Acid. delet *cum* ante *grat.* —

r) Acidal. *jam quae f.* Editt. Vett. *quid fama.* Schurzfl. conjecit *Quid? fama an laus* — vel: *et quae f. et l. cujus a.* Ante Beroaldum legebatur *cujus.*

s) Lipſ. ex Rom. Edit. annotavit *major indoles,* nonnullis probatum. Acidal. apte conjecit *quibus (et) majorum indoles eſt.* Sic etiam Schelius. Noſtra eſt vulgaris, quam bene defendit Gronov. Vulgo

bona ſpes fui? Quorum nomina prius parentes liberis ſuis ingerunt? Quos ſaepius vulgus imperitum, et tunicatus hic populus transeuntes nomine vocat et digito demonſtrat? Advenae quoque et peregrini, jam in municipiis et coloniis ſuis auditos, cum primum Urbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoſcere concupiſcunt.

VIII. Auſim contendere, Marcellum hunc Eprium, de quo modo locutus ſum, et Criſpum Vibium (libentius enim novis et recentibus, quam remotis et oblitteratis exemplis utor) non minus *t*) eſſe in extremis partibus terrarum, quam Capuae aut Vercellis, ubi nati dicuntur: nec hoc illis *u*) alterive ter millies ſeſtertium praeſtat, (quam-

Vulgo tamen omittebatur *et*. Muret. *quibus modo et indoles eſt*. Bipont. *quibus modo rectior i. e.* Brot. e Mss. Vat. legit *q. modo recta et indoles eſt;* quem Oberl. ſequutus eſt.

t) Lipſ. et Urſin. addiderunt *notos*, quod Heum. et Schulz. receperunt. Barth. Rutgers. Schurzfl. voluerunt *non minoris eſſe*, quod praetulerunt Bipontt. Schelius: *non minus noſci*, ab Oberlino textui inſertum. Pichon. e prioribus ſupplet *auditos* vel legi mavult *illuſtres* ob ſequens *in extremis*. — Antea in margine pro *novis* ſcripſit Lipſius *notis*. —

u) Libb. Editi: *nec hoc illis alterius*. Lipſ. *nec hoc illis alterius ter millies, alterius bis millies HS. praeſtat — ſed ipſa*. Rutgers. *illis alterutrius*. Rudolph. Agricol. *nec hoc illis utriusque*. Barth: *illis alterive*. Hanc lectionem, quae eſt in Edit. Oxon. Quintil. a. 1675, probante Erneſtio recepimus. Schulting. idem, vel *illi aut alteri*. Huetius *illi alterive*, quem Broter. ſequutus eſt. Freinshem. *nec hoc illis ter millies — ſed i. eloq.* Pichon.

 illis,

(quamquam ad has ipſas opes poſſunt videri eloquentiae beneficio veniſſe), ſed ipſa eloquentia; cujus numen et coeleſtis vis multa quidem omnibus ſeculis exempla edidit, ad quantam usque fortunam homines ingenii viribus pervenerint. Sed haec, ut ſupra dixi, *v*) proxima, et quae non auditu cognoſcenda, ſed oculis ſpectanda habemus. Nam quo ſordidius et abjectius nati ſunt, quoque notabilior paupertas et anguſtiae rerum naſcentes eos circumſteterunt, eo clariora et ad demonſtrandam oratoriae eloquentiae *x*) utilitatem illuſtriora exempla ſunt: quod ſine commendatione natalium, ſine ſubſtantia facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoque corporis contemptus, per multos jam annos potentiſſimi *y*) . . . . , ac, donec libuit, principes fori, nunc

illis, *alterius bis*, *alterius ter millies* — *ſed.* vel Freinsh. opinionem probat. Acid. et Heum. *nec hoc illis alter. ter millies*, *alter.* * *HS. praeſtat.* — De Lå Monnoye: *nec hoc illis ulterius.* Bipont. *nec hoc illis ſaltem t. m. praeſtat* — *ipſâ eloquentiâ* — Oberl. recepit. — *Sed* ante *ipſ. eloq.* bene reſtituit Freinsh. cum Lipſio.

v) Lipſ. e Cod. Farneſ. *proxima.* Caeteri habent *propria.* — *Haberemus* Vulg. Lect. *Habemus* ex ſententia Acidal. — In ſeqq. pro Vulg. Lect. *anguſtiam ereptum* Lipſius *anguſtia rerum.* Pluralem, ſuadentibus Heuman. et Pichon., recepimus cum Schulzio. Sed aliud verbum in *τῷ ereptum* latere putamus. — Rud. Agric. *anguſtia parentum.*

x) Acid. *nobilitatem.* — Pro *quod* Heum. *qui* mavult.

y) In Vett. Editt. lacuna poſt *potentiſſimi* . . . *ac d.* Lipſ. explevit verbis *ſunt civitatis.* Rud. Agric.

nunc principes in Caefaris amicitia, agunt feruntque cuncta, atque ab ipfo Principe cum quadam reverentia diliguntur: quia Vefpafianus, venerabilis fenex et patientiffimus z) vir, bene intelligit, caeteros quidem amicos fuos niti iis, quae ab ipfo acceperint, quaeque ipfi accumulare, et in alios congerere promptum eft; Marcellum autem et Crifpum, attuliffe ad amicitiam fuam, quod non a Principe acceperint, nec accipi poffit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines ac tituli et ftatuae, quae neque ipfa tamen negliguntur: tam hercule, quam divitiae et opes, quas facilius invenies, qui vituperet, quam qui faftidiat. His igitur et honoribus et ornamentis et facultatibus refertas domos eorum videmus, qui fe ab ineunte adolefcentia cauffis forenfibus et oratorio ftudio dederunt.

Nam

Agric. *in judiciis.* Heum. omifit *funt.* Heinf. pro *civitatis* conjicit *centumviratu.* Nos quidem non verbum aliquod v. c. *funt* (vel melius *fuerunt*) excidiffe putamus, fed, fi quid, fubftantivum. Non male igitur Rud. Agric. — *Agunt, ferunt* verba vulgari fignificationi adverfantia putat vitiofa Ernefti. —

z) Vett. Editt. habent noftram lectionem, quam Bipont. et Oberl. revocarunt; a Lipfio profectum effe videtur *pat. veri.* Acid. *fapientiffimus vir.* Heins. *paci intentiffimus vir* vel *attentiffimus juri.* Legit igitur: *attentiffimus p. rei* vel *patriae attentiffimus rei,* vel denique: p. (*publicae*), *attentiffimus rei.* — Mox *iis* poft *niti* a Lipfio. Deeft in Ed. Vett. — Idem e Cod. Farnes. dedit *tituli* in feqq. pro vulgata lectione mendofa *Attali.* — In fine capitis *qui,* ante *faftidiat* infertum a Mureto, eft in Ed. Vett. et Mss. Vat. —

IX. Nam carmina et verſus, quibus totam vitam Maternus inſumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neque dignitatem ullam auctoribus ſuis conciliant, neque *a*) utilitates alunt: voluptatem autem brevem, laudem inanem et infructuoſam conſequuntur; licet haec ipſa, et quae deinde dicturus ſum, aures tuae, o Materne, reſpuant. *b*) Crebro etſi apud te Agamemnon aut Jaſon diſerte loquitur, quis ideo domum defenſus et tibi obligatus redit? Quis Saleium noſtrum, egregium poëtam, vel, ſi hoc honorificentius eſt, praeclariſſimum vatem deducit aut ſalutat aut proſequitur? Nempe, ſi amicus *c*), ſi propinquus, ſi denique ipſe in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum recurret, *d*) aut ad te, Materne, non, quia

a) Barth. *utilitate ſe alunt.* — Mox omiſſum *o* ante *Materne* revocavimus.

b) Lipſ. e libro pro vulg. *crebro et ſi apud* ſe correxiſſe ait *cui bono eſt.* Sed vereor, ne ſit ingenioſa ſagaciſſimi Viri conjectura. Equidem vulg. praeferendam duxi. — Mox ante *tibi* male *et* neglexerunt Recentiores. — In ſeqq. tacitus ſcripſit Schulz. *Saleium*, *noſtrorum egreg.*

c) Ex tacita Lipſii conjectura in textum migravit *ejus* poſt *amicus.* Delevi. — Mox *ipſe* abeſt ab edit. pr. Puteol. ſupplevit *aliquis.* — Gronov. maluit *decurret.*

d) Puteol. lectio, quam recepit Oberl., a Beroaldo, Rhenano ſervata *non ad te, M., quia p.* Placet. Antiquam ex Ed. Spir. reduxit Lipſ. — Laborare locum hunc Oberl. videtur. Pro *hi enim* conjicit *hi etiam* — Heuman. pro *extudit* correxit *excudit.* Lipſ. pro vulgata haud inepta lectione *extulit* ſubſtituit noſtram. — In Ed. Pr. *auditorium.* In ſeqq. ante Rhenan. *adjutorium.* — Lipſius

quia poëta es, neque ut pro eo verſus facias: hi enim Baſſo domi naſcuntur, pulchri quidem et jucundi: quorum tamen hic exitus eſt, ut, cum toto anno, per omnes dies, magna noctium parte, unum librum extudit et elucubravit — rogare ultro et ambire cogatur, ut ſint, qui dignentur audire: et ne id quidem gratis. Nam et domum mutuatur et auditorium exſtruit et ſubſellia conducit et libellos diſpergit: et ut beatiſſimus recitationem ejus eventus proſequatur, omnis illa laus intra unum aut alterum diem, velut in herba vel flore praecepta, ad nullam certam et ſolidam pervenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam aut manſurum in animo cujusquam beneficium, ſed clamorem vagum et voces inanes et gaudium volucre. Laudavimus nuper, ut miram et eximiam Veſpaſiani liberalitatem, quod quingenta ſeſtertia Baſſo donaſſet. Pulchrum id quidem, indulgentiam Principis ingenio mereri: quanto tamen pulchrius, ſi ita res familiaris exigat, ſe ipſum colere, *e*) ſuum ingenium propitiare,

Lipſius primus dedit *recitationem*. Ante eum: *recitationum*. In Ed. Vett. *recitatione*. — Ms. Vat. bene *iſta laus*. Pro ea, quae ante eum locum tenebat, lectione *percepta* dedit Lipſ *praecepta*. Schel. *praecerpta*. —

e) Mss. Farneſ. Vatt. habent *noſtrum ingenium propitiare*. Lipſ. primus addidit haec, ſed correxit *genium*. Brot. verba haec per gloſſam addita eſſe putat. Ms. Vat. *ſive ingenium*. — Ex Ed. Venet. lectione *de ſervanda* conjecit pro ſeq. *deſerenda* Schurzfl. *deſertanda*. — Pro noſtro *recedendum* correxit Schelius *ſecedendum*. Quod Schurzfl. et Erneſtio probatum in textum cum Heumanno Schulz. et Oberl. receperunt.

tiare, suam experiri liberalitatem? Adjice, quod poëtis, si modo dignum aliquid elaborare et efficere velint, relinquenda conversatio amicorum et jucunditas Urbis, deserenda caetera officia, utque ipsi dicunt, *in nemora et lucos*, id est, in solitudinem recedendum est.

X. Ne opinio quidem et fama, cui soli serviunt, et quod unum esse pretium omnis sui laboris fatentur, aeque poëtas quam oratores sequitur: quoniam mediocres poëtas nemo novit, bonos pauci. Quando enim rarissimarum *f*) recitationum fama in totam Urbem penetrat? nedum ut per tot provincias innotescat. Quotus quisque, cum ex Hispania vel Asia, ne quid de Gallis nostris loquamur, in Urbem venit, Saleium Bassum requirit? atque adeo si quis requirit, et semel vidit; transit et contentus est; ut si picturam aliquam vel statuam vidisset. Neque hunc meum sermonem sic accipi volo, tamquam eos, quibus natura sua oratorium ingenium denegavit, deterream a carminibus, si modo in hac studiorum parte oblectare otium, et nomen inserere possunt famae: ego vero omnem eloquentiam, omnesque ejus partes sacras et venerabiles puto: nec solum cothurnum vestrum aut heroici carminis sonum, sed lyricorum quoque jucun-

f) Ed. pr. et Put. *narrationum*. Beroald. dedit nostrum. — *Penetrat? nedum* Lipsio debetur, cujus codex habet *penetrat medium*. Lect. Vulg. *penetrat metrum*. — Schulting. conjecit in *Galliis*. — Deinde Acidalius pro *et* ante *semel* correxit *ut*. Heum. Schulz. Oberl. receperunt. — Mox in Edit. Oberl. operarum vitio *mecum sermonem*. *Oratorium ing.* pro *oratorum ing.* suasit Acidal.

cunditatem et elegorum lafcivias et jamborum amaritudinem *g*) et epigrammatum lufus et quamcumque aliam fpeciem eloquentia habeat, anteponendam caeteris aliarum artium ftudiis credo: fed tecum mihi, Materne, res eft, quod, cum natura tua in ipfam arcem eloquentiae ferat, errare mavis, et fumma adeptus in levioribus fubfiftis. Ut fi in Graecia natus effes, ubi ludicras quoque artes exercere honeftum eft, ac tibi Nicoftrati robur ac vires Dii dediffent, non paterer, immanes illos et ad pugnam datos lacertos, levitate jaculi aut jactu difci vanefcere: fic nunc te ab auditoriis et theatris, in forum et ad cauffas et ad vera proelia voco: cum praefertim ne ad id quidem confurgere poffis, quod plerisque patrocinatur, tamquam minus obnoxium fit *h*) offendere poëtarum, quam oratorum ftudium. Effervefcit enim vis pulcherrimae naturae tuae; nec pro amico aliquo, fed, quod periculofius eft, pro *Catone* offendis. Nec excufatur offenfa neceffitudine officii, aut fide advocationis, aut fortuitae et fubitae dictionis impetu: *i*) at tu meditatus videris elegiffe

g) *Et* primus addidit Acidalius. — Heum. voluit *habet.* et deinde *quem cum.* — Ante Rhen. legebatur *artem eloq. te ferat* Acidal. Recepit Oberlin. — Pro *errare* Schel. *haerere.* Schurzfl. *terram.* Schulz. *repere.* — Acid. *adepturus.* — *Et* ante *ad pugnam* reftituit Pichen. —

h) Acidal. *offenfae*, quod Heum. et probante Erneftio Schulz. et Oberl. receperunt. Pith. *offenfis.* Bipont. *offendini.* Noftra eft vulgata. — Ms. Vat *offendes.*

i) *At tu* abfunt ab Ed. Lipf. Put. Boroald. Rhen. habent. Bipont. reftituerunt. Schurzfl. mallet *et tu.*

elegisse personam notabilem et cum auctoritate dicturam. Sentio, quid responderi possit: *k*) hic ingentes ex his assensus, hic in ipsis auditoriis praecipue laudari et mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur quietis et securitatis excusationem, cum tibi sumas adversarium superiorem: nobis satis sit privatas et nostri seculi controversias tueri, in quibus *l*) expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere, et probata sit fides et libertas excusata.

XI. Quae cum dixisset Aper acrius, ut solebat, et *m*) intento ore: remissus et subridens

k) Vulg. lect. *hinc ingentis ex his adsensus.* Lips. odoratur defectum et asteriscum poni vult ante *hinc.* Muret. Acid. pro *ex his* dederunt *exsistere*, a Bip. Schulz. Oberlin. jam receptum. Schel. *excitari.* Schulting. *esse his.* Gesner. delenda *ex his*, spuria, censet. — Mox Gronov. pro *hinc in ipsis* voluit *haec in ipsis*, quod Heum. et Schulz. textui inserebant. Nos sequuti sumus lectionem Codd. Vatt. *hic ingent.* — *hic in ipsis.* — Broter. locum mancum hunc sic supplendum putat: *Placere haec argumenta: hinc — ferri. Fateor. At quanto plus celebritatis, tanto plus offensae, tanto ruina certior. Tolle etc.*

l) Vulg. est nostra ab Ernest. et Drückio probata. Schulting. *in quibus et professis si.* — Lips. *in quibus expressit si quando necessitas.* Schulz. cum Heum. verbum spurium damnat et delet. Oberl. et Drück. defendunt vulgat. sed variis caussis adducti. De la Monnoye *expressis* mutabat in *expressius.* Heum. *expressis* ortum putat e *controversiis.* Pichon. vult *caussis.* —

m) Acid. conjecit *intentior.* Ed. Rivii sic: *et intentore, remissus et subridens Mat. parat. quid enim,*

dens Maternus, *Paravi*, inquit, me, non minus diu accuſare oratores, quam Aper laudat. Fore enim arbitrabar, ut a laudatione eorum digreſſus detrectaret poëtas, atque carminum ſtudium proſterneret: *n*) [ſed] arte quadam mitigavit concedendo his, qui cauſſas agere non poſſent, ut verſus facerent. Ego autem ſicut in cauſſis agendis efficere et niti fortaſſe poſſum, ita recitatione tragoediarum *o*) ingredi famam auſpi-

enim, inquit, refert me non min. Editt. enim Vett. habent *parat* (Mss. *parant*). *Quid enim me.* Rhen. emendavit. — *Remiſſius* ſcripſit Heum. — *Laudat* lectionem Vulg. bono ſenſu recepimus. At non ſpernenda Acidal. conjectura *laudavit*, quam Heum. Schulz. Oberl. praetulerunt. Cum Lipſio ſcribere vult Brot. *laudare:* Schulting.: *paraveram — laudaret.* Mihi ſub lectione Vett. Editt. *parat. quid enim* alia lectio latere videtur, quae faciliorem reddat conſtructionem. — Mss. Vat. *laudaverat.*

n) Ante *arte* nil addunt Libri. Ne hient haec, Acidal. voluit *id arte.* Heum. *quod fore e.* — *id arte.* Erneſti conjecit *ſed*, quod Schulz. recepit Oberl. voculam hanc ſubaudiri mavult. Nobis placet. — Mox primum reſtitui *ſicut in cauſſis.* Praepoſitione *in* omiſſa Riv. et Heum. ſcripſerunt *ſicuti;* quos ſequutus eſt Schulz. Riv. tamen ſic: *ſicuti cauſſis agendis niti fortaſſe poſſum, ita recitatione t. et ingredi et efficere famam.* Ed. Pr. *efficere ut niti.* Puteol. omiſſis *efficere ut* retinuit tantum *niti.* Sic in ſeqq. Editt. usque ad Lipſ. qui ſcripſit *efficere aliquid et eniti.* — Sed nos antiquam lectionem reſtituimus, quam taciti ſine cauſſa commutarunt cum Lipſ. omnes. — Etiam aliquot Editt. *efficere* haud inepte ponunt poſt *ingredi.* —

o) Erneſtio *ingredi* ſuſpectum. — Riv. *tum quidam cum,* —

auſpicatus ſum, tum quidem, cum *p*) in Nerone improbam et ſtudiorum quoque ſacra profanantem Vatinii potentiam fregi. [Et] hodie ſi quid *q*) in nobis notitiae ac nominis eſt, magis arbitror carminum, quam orationum gloria partum: ac jam me ſejungere a forenſi labore conſtitui, nec comitatus iſtos et egreſſus aut frequentiam ſalutationum concupiſco: non magis quam aera et imagines, quae etiam, me nolente, in domum meam irruperunt. Nam ſtatum hucusque ac ſecuritatem melius innocentia tueor, quam eloquentia; nec vereor, ne mihi umquam verba in Senatu, niſi pro alterius diſcrimine, facienda ſint.

Nemora

p) Antiq. Lectionem in textum recepi ſolo *Vaticinii* ſpreto. Vid. Drück. bene vulgatam explicantem. *Vatinii* primus ſcripſit Gronov. Pro *improbam* tacitus Pichena et poſtea Gronov. voluerunt *improbatam* omnibus fere recipientibus. Barth. *Vaticiniis*. Schulting. *cum in Nerone improbam et ſummorum* (equidem malim *Muſarum*) *quoque ſacra profanantem vatum impotentiam fugi* (vel *fugimus*). Heum. *ipſi Neroni improbatam*; quod Schulz. recepit. — Etiam Dur. de la Malle cum de Sigrais retinet *vaticinii* (poëſeos). — Mox uncis incluſimus *et*. Lipſio in hac re non fides habenda. Ab Ed. pr. (quae eſt Lib. Rom. Lipſ.) et Vett. Editt. abeſt. Heum. *ut* — *arbitrer*.

q) *In* delent Acid. Heum. — In ſeqq. Pith. *et egreſſus* Schurzfl. *comitatus iſtos expreſſos*. — Cum Schelio Schurzfl. *ſalutantium*. — Acid. *quam illa aera*. Cujacius *quam ceras et imagines*. — Mox Ed. Vett. *etiam jam me nol.* Vulg. *cujusque*. Lipſ. primus *hucusque*. Schel. et Schulting. *quoque*. Pichena ſervat *cujusque* et ſcribit *tuetur*. — Antea Heum. pro *nam* dedit *jam*. —

Nemora vero et luci et ſecretum ipſum, quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt voluptatem, ut inter praecipuos carminum fructus numerem, quod nec in ſtrepitu, nec ſedente ante oſtium litigatore, nec inter ſordes ac lacrimas reorum componuntur, ſed ſecedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque ſedibus ſacris. Haec eloquentiae primordia, haec penetralia: hoc primum habitu cultuque r) commoda mortalibus, in illa caſta et nullis contacta vitiis, pectora influxit: ſic oracula loquebantur. Nam lucroſae hujus et s) ſanguinantis eloquentiae uſus, recens et malis moribus natus, atque, ut tu dicebas, Aper, in locum teli repertus. Caeterum felix illud, et, ut more noſtro loquar, aureum ſeculum, et oratorum et criminum inops, poëtis et vatibus t) abundabat, qui benefacta canerent, non qui male admiſſa defenderent. Nec ullis aut gloria u) major aut auguſtior honor: primum apud XII.

r) Noſtra eſt Vulg. Lipſ. voluit *comta* vel *commodata*, quod Freinsh. placuit. Schel. *commota*. Muret. Acid. *commendata*, ab Heum. et Schulz. receptum. — Pro praecedente *hoc* Schult. *hic;* quod etiam pro *ſic* poni vult. *hic* — *hic*. —

s) Lipſ *ſaginantis*. Salin. et Bip. *ſanguinariae*, Schel. *ſanguine manantis*. Alii pro *lucroſae* malunt *luctuoſae*. — Mox aliquot Editt. Vett. pro *inops* habent *impos*.

t) Ante Erneſt. legebatur *abundat*. Mur. et Acid. conjecerunt *abundabat*. Conſentiunt Mss. Vatt.

u) Ed. Vett. *nec aut illud clamore . . . aut anguſtiae honor*. Mss. Vat. *gloria in ore;* in quibus duorum, triumve verborum lacuna eſt, quam Brot. ſic explet: *nec ullis aut gloria major umquam con-*

apud deos, quorum proferre responsa et interesse epulis ferebantur: deinde apud illos Diis genitos sacrosque reges, inter quos neminem caussidicorum, sed Orphea ac Linum, ac si introspicere altius velis, ipsum Apollinem accepimus: vel, si haec fabulosa nimis et composita videntur, illud certe mihi concedis, Aper, non minorem honorem Homero, quam Demostheni, apud posteros: nec angustioribus terminis famam Euripidis aut Sophoclis, quam Lysiae aut Hyperidis includi. *v*) Plures hodie reperies, qui Ciceronis gloriam, quam [qui] Virgilii detrectent. Nec ullus Asinii aut Messalae liber tam illustris est, quam Medea Ovidii aut Varii Thyestes.

XIII. Ac ne fortunam quidem vatum et illud *x*) felix contubernium, comparare timuerim

contingit, aut augustior honor. E vestigiis scripturae cod. Farnes. in quo erat *aut gloria more*, Lipsius dedit nostrum. — Heum. pro *ferebantur* conjicit *dignarentur.* Idem pro *caussidicorum* scrpsit *caussidicum;* et pro seq. *concedis* cum Acid. *concedes.* —

v) Acid. *quin plures.* — A Vett. Editt. abest inclusum *qui.* E Mss. Vat. addidit cum Broter. Ernesti, quem reliqui sequuti sunt. — In Mss. Farnes. desunt teste Lipsio duo verba *aut Varii.*—

x) Gronov. aut vitium hic aut lacunam esse putat. Scribit *illud secum contubernium.* Barth. *et illud Elysii contubernium.* Schulting. *sedens cont.* — Mox vulgata ante Lipsium lectio erat *licet illos agitent certamina et pericula sua et controversiae.* Nostrum e codice suo dedisse dicitur. Sed nil annotavit. Lect. Vulg. ob auctoritatem praeferenda. — Pro *in quo tum,* quod erat in Vett. Ed. Rhen. scripsit *in quo tamen.* Sed *tum* non damno ob seqq. *Me nostris quidem temporibus.*—

muerim cum inquieta et anxia oratorum vita. Licet illos certamina et pericula ſua ad Conſulatus evexerint: malo ſecurum et ſecretum Virgilii ſeceſſum, in quo tamen neque apud D. Auguſtum gratia caruit, neque apud Populum Romanum notitia. Teſtes Auguſti epiſtolae, teſtis ipſe populus, qui auditis in theatro verſibus Virgilii ſurrexit univerſus, et forte praeſentem ſpectantemque Virgilium veneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. Ne noſtris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio vel dignitate vitae vel perpetuitate famae ceſſerit. Nam Criſpus et Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac y) praeſenti fortuna concupiſcendum? an quod timent? an quod timentur? quod cum quotidie aliquid rogentur, hi, quibus praeſtant, indignantur? quod alligati [cum] z) adulatione, nec Imperantibus umquam ſatis ſervi videntur, nec nobis ſatis liberi? Quae haec ſumma eorum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. Me vero *dulces,*

y) Mss. Vat. *in hac ſua f.* Erneſti, Schulz., Oberl. receperunt. — A Mss. Vat. *an* abeſt ante *quod tim.* Brot. Oberl. delerunt. Erneſti alterum *an* deleri mavult. — Deinde Lipſ. voluit *quibus non praeſtant.* Sic Woltman. et Weikert. Schel. *his quibus praeſtant.* Sic etiam Schult., qui tamen vult *quibus praeſtant minus.* Locum Varii varia ratione explicant.

z) Schult. *omnium adulatione* vel *humili adulationi.* Heuman. *cautiſſima* vel *diligentiſſima.* Schulz. *comi adulatione* vel *Caeſarum adul.* Nos quidem ſpurium verbum (vid. Cap. II.) uncis incluſimus. — *Summa rerum potentia* erat ante Lipſ. — Mox habent Vett. Ed. usque ad Rhen. *remotae.* —

dulces, ut Virgilius ait, *Musae* remotum a sollicitudinibus et curis et necessitate quotidie aliquid contra animum faciendi, in illa sacra illosque fontes ferant: nec insanum ultra et lubricum forum *a*) famamque pallentem trepidus experiar. Non me fremitus salutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri testamentum pro pignore scribam: nec plus habeam, quam quod possim, cui velim, relinquere, quandocumque fatalis et meus dies *b*) veniat: statuarque tumulo, non moestus et atrox, sed hilaris et coronatus; et pro memoria mei nec consulat quisquam, nec roget.

XIV. Vix dum finierat Maternus, concitatus et velut instinctus, cum *c*) Vipstanius Messala cubiculum ejus ingressus est, suspicatusque ex ipsa intentione singulorum, altiorem inter eos esse sermonem: *Num* parum tempestivus, inquit, interveni, secretum consilium et caussae alicujus meditationem tranctantibus? *Minime*, minime, inquit Secundus; atque adeo vellem maturius intervenis-

a) Schurzfl. *famamque fallentem.* Heum. *lubr. forum pallens ac trepidus experiar*, quem sequutus est Schulz. *ac* non est, ut Schulz. putat, in Editt. Vett. *Famae* non locum hic esse et *famamque* inepta glossa intrusum esse autumat idem. — Restituimus cum Oberlino antiquum. —

b) Mss. Vat. habent nostrum; Vulg. *veniet.* Ernestio scribendi ratio expostulare videtur *venerit.* Et ante *meus* omisit Pithoeus.

c) Vett. Editt. *tum Urbanus* vel *Urbanius*, etiam *Vibanius;* inde Ursin. *Vibianus.* Lips. *cum Vipsanius.* Ernest. *Vipstanus.* Vid. Schulz. Prolegg. XXXX. — *Ejus* ante *ingressus* a manu glossatoris esse putat Ernest. Sequens *est* damnat Acid.

veniſſes. Delectaſſet enim te et Apri noſtri accuratiſſimus ſermo, cum Maternum, ut omne ingenium ac ſtudium ſuum ad cauſſas agendas converteret, exhortatus eſt; et Materni pro carminibus ſuis laeta, utque poëtas defendi decebat, audentior, *d*) et poëtarum quam oratorum ſimilior oratio." *Me* vero, inquit, et ſermo ipſe infinita voluptate affeciſſet, atque id ipſum delectat, quod vos, *e*) viri optimi et temporum noſtrorum oratores, non forenſibus tantum negotiis et declamatorio ſtudio ingenia veſtra exercetis, ſed ejusmodi etiam diſputationes adjungitis, quae et ingenium alunt, et *f*) eruditionis et litterarum jucundiſſimum oblectamentum, cum vobis, qui illa diſputatis, afferunt, tum etiam his, ad quorum aures pervenerint. Itaque hercule non minus probari video in te, Secunde, quod Julii Aſiatici vitam componendo, ſpem hominibus feciſti plurium ejusmodi librorum, quam in Apro, quod nondum a ſcholaſticis con-

d) *Et* olim omiſſum reſtitutum eſt ex Vett. Editt. et Mss. Vat. Gronov. *poëtarumque.* — *Audenter* ante Lipſ. legebatur. — Dein Heum. *ut ſermo* — — *ita id.* —

e) Urſ. Mur. Acid. *oratores* ſine epitheto frigere videtur. Illi igitur: *vos viri optimi et optimi t. n. or.* Acid. *et tempp. n. oratores optimi.* Schurzfl. *vere optimi*, quem ſequutus eſt Schulz. — Mox pro *adjungitis* Mss. Vat. duo *aſſumitis*, unus *et ſumitis.* —

f) Sic primus Rud. Agric. Vett. Editt. *eruditiones.* Rhenan. *eruditionem.* Acidal. *eruditione.* Schurzfl. *exercitatione.* — In ſeqq. erat antiq. ſcriptura *plurimum.* Rhen. noſtrum dedit. Schurzfl. *ſpem* — *plurimam.* —

controverſiis receſſit, et otium ſuum mavult novorum rhetorum more, quam veterum oratorum, conſumere.

XV. Tum Aper: *Non* deſinis, Meſſala, vetera tantum et antiqua mirari, noſtrorum autem temporum ſtudia irridere atque contemnere. Nam hunc tuum ſermonem ſaepe excepi, cum oblitus et tuae et fratris tui eloquentiae, neminem hoc tempore oratorem eſſe *g*) contenderes: atque id eo, credo, audacius, quod malignitatis opinionem non verebaris, cum eam gloriam, quam tibi alii concedunt, ipſe tibi denegares. *Neque* illius, inquit, ſermonis mei poenitentiam ago, neque aut Secundum, aut Maternum, aut te ipſum, Aper, (quamquam interdum in contrarium diſputes) aliter ſentire credo. Ac velim impetratum ab aliquo veſtrum, ut cauſſas hujus infinitae differentiae ſcrutetur ac reddat, quas mecum ipſe plerumque conquiro. Et, quod quibusdam *h*) ſolatio eſt, mihi auget quaeſtionem, quia video etiam

g) Lect. Vulg. *contenderes. Antiquis eo credo audacius.* Lipſ. eam retinuit, ſed conjecit *cont. parem antiquis, e. c. a.* vel melius *antiquis* mutavit in *atque id.* Hoc plerisque placuit. Acid. *antiquis* delet. Brot. *Atque ideo.* — Deinde Vulg. edit. *malignus* vel *malignius. his opinionem.* Alii: *maligni in iis.* Acid. pro *in iis* voluit *judicis*, quod Heum. et Schulz. receperunt. Rhenan. primus videtur legiſſe *malignitatis*, quod cum Oberl. dedi.

h) Acid. *ſolutio.* Broter. recepit. Antea pro *plerumque* Heum. *perſaepe*, atque pro *et* ſcribit *at.* — *Mox iſte Nicetes* debetur Lipſio. Lect. Vulg. *iſte enitet.* — Deinde *contentus* eſt lectio Ed. Vett. In nonnullis editionibus *contentis.* Freinsh.: *continuis*, ab Heum. receptum.

etiam Graiis accidisse, ut longius absit Aeschine et Demosthene Sacerdos iste Nicetes, et si quis alius Ephesum vel Mitylenas contentus scholasticorum clamoribus quatit, quam Afer, aut Africanus aut vos ipsi a Cicerone aut Asinio recessistis.

Magnam, inquit Secundus, et dignam XVI. tractatu quaestionem movisti. Sed quis eam justius explicaverit, quam tu, ad cujus summam eruditionem et praestantissimum ingenium cura quoque et meditatio accessit? Et Messala, *Aperiam*, inquit, cogitationes meas, si illud a vobis ante impetravero, ut vos quoque sermonem hunc nostrum adjuvetis. *Pro* duobus, inquit Maternus, promitto. Nam et ego et Secundus exsequemur partes, quas intellexerimus te non tam omisisse, quam nobis reliquisse. Aprum enim solere dissentire, et tu paullo ante dixisti, et ipse satis manifestus est, jamdudum in contrarium accingi, nec aequo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. *Non* enim, inquit Aper, inauditum et indefensum seculum nostrum patiar hac vestra conspiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis *antiquos*, quam oratorum aetatem *i*) significatione ista determinetis? Ego enim cum audio antiquos, quosdam veteres et olim natos intelligo; ac mihi versantur ante oculos Ulysses et Nestor, quorum aetas mille fere

i) Lips. *significatione*. Sed omnes Vett. Editt. habent *signatione*. Bip. rursus receperunt *significatione*. — In fin. cap. pro *cogitationes* Beroald. dat *cognitiones*.

fere et *k*) trecentis annis seculum nostrum antecedit: vos autem Demosthenem et Hyperidem profertis, quos satis constat Philippi et Alexandri temporibus floruisse: ita tamen, ut utrique superstites essent. Ex quo apparet, non multo plures, quam CCCC annos interesse inter nostram et Demosthenis aetatem: quod spatium temporis, si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum videatur: si ad naturam seculorum et respectum immensi hujus aevi, perquam breve, et in proximo est. Nam si, *l*) ut Cicero in Hortensio scribit, "is est magnus et verus annus, quo eadem positio coeli siderumque, quae cum maxime est, rursum exsistet, isque annus horum, *m*) quos nos vocamus, annorum *n*) XII MDCCCCLIV complectitur;" incipit Demosthenes vester, quem vos veterem et antiquum fingitis, non solum *o*) eodem anno, quo nos, sed fere eodem mense exstitisse.

Sed

k) Lib. Editi *et CC annis.* Nostrum e Brot. Mss. Vat. — *Percipitis* Ed. Vett. pro *profertis.* — Mox ante Lips. erat *CCCC annos.* Schurzfl. antiquiorem defendit numerum. —

l) In Edit. pr. *sicut.* Puteolanus inde *si, sicut.* Brot. dedit ex Mss. Vat. nostrum. — *Nunc maxime* voluit Nicol. Loensis. Schurzfl. Heum. Schulz. secuti sunt. Muret. *tum maxime.* —

m) Ante Rhen. *horum, nos vocamus.* Is correxit *h., quos vocamus,* quod probem, nisi Mss. Vat.: *quos nos vocamus.* —

n) In Vetust. Edit. hic numerus uno centenario minor erat. Vid. Brot. ad h. l. — Ernestio *incipit* — *exstitisse* suspectum et in *incipit* vitii quid latere videtur. —

o) Hoc *eodem* ab aliquot Editt. omissum restituit, consentientibus Mss. Vat., Ernesti. Attamen deest

Sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium, ut puto, Agrippam, qui potest videri antiquus, nostrorum temporum disertis anteponere soletis; sed Ciceronem et Caesarem et Coelium et Calvum et Brutum et Asinium et Messalam; quos quidem cur antiquis temporibus potius adscribatis, quam nostris, non video. Nam ut de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe et Pansa Coss., ut Tiro libertus ejus scripsit, VII Idus *p*) Decemb. occisus est, quo anno D. Augustus in locum Pansae et Hirtii se et Q. Pedium Coss. suffecit. Statue VI et L annos, quibus mox D. Augustus Rempublicam rexit: adjice Tiberii tres et viginti, et prope quadriennium Caji, ac bis quaternos denos Claudii et Neronis annos, atque *q*) unum Galbae; et Othonis, et Vitellii unum annum, ac sextam jam felicis hujus Principatus statio- XVII.

deest in ed. Put. et Ber.; Pith. *non solum mense, quo nos, sed fere eodem die.* Schurzfl. expungit *fere.* Schulz. *sed fere eodem mense et die.*

p) In Cod. Farn. et Vett. edd. mensis nomen deerat. Lips. sic ex historia addidit. Ant. Augustin. *Octobr.* — Verba *quo* — *suffecit* spuria Schulzio videntur.

q) Lipsii est *ipsum* pro *unum. Unum* pro glossa τοῦ *ipsum* habet Acid. Edd. Vett. pro *ipsum* dant *unum.* Ed. pr. *atque unum G. et O. et V. longum et unum annum.* Pith. *atque ipsum — longum et unum annum.* Schurzfl. *adde ipsis — longum et unum a.* Latinus Latinius posterius *unum* ejici voluit. Sic Muret. Nos Ed. Vett. sequuti sumus, ut numerus recte haberet. — Pro *sextam jam* Schel. *sex jam tam.* Schulting. *secutam jam.* Probat Schulz. — Mox *C et X* habent ed. pr. et duo Vat. Beroald. emendabat. —

tionem, qua Vespasianus Rempublicam fovet, C et XX anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, unius hominis aetas. Nam ipse ego in Britannia vidi senem, qui se fateretur r) ei pugnae interfuisse, qua Caesarem, inferentem arma Britanniae, arcere litoribus et pellere adgressi sunt. Ita si eum, qui armatus C. Caesari restitit, vel captivitas vel voluntas vel fatum aliquod in Urbem pertraxisset, idem Caesarem ipsum et Ciceronem audire potuit et nostris quoque actionibus interesse. Proximo quidem congiario ipsi vidistis s) plerosque senes, qui se a D. quoque Augusto semel atque iterum accepisse congiarium narrabant; ex quo colligi potest, et Corvinum ab illis et Asinium audiri potuisse. Nam Corvinus in medium usque Augusti Principatum, Asinius paene ad extremum duravit. Nec dividatis seculum, et antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorumdem hominum aures agnoscere ac velut conjungere et copulare potuerunt.

XVIII. Haec ideo praedixi, ut si qua, ex horum oratorum fama gloriaque laus temporibus acquiritur, eamdem docerem in medio sitam et propiorem nobis, quam Ser. Gal-

r) Vulg. *et* in nostrum commutavit Muret. — Pro *Britanniae* Ernest. *Britanni*, aut *aggressae sunt*. Bip. *Britannis*. Recepit Oberl. — Mox voluit Heum. *voluptas*. — Pro *potuit* velim *potuerit*. —

s) *Plures* voluit, Heum. probante, Gesnerus. — Antea vulg. Lect. *auctoribus* correxit in *actionibus* Lipf. — *Ne dividatis* correxit Acid., Heuman. recipiente.

Galbae, *t*) C. Carboni, quosque alios antiquos merito vocaremus. Sunt enim horridi et impoliti et rudes et informes, et quos utinam *u*) imitatus non esset Calvus vester, aut Coelius aut ipse Cicero! Agere enim fortius jam et audentius volo, si illud ante praedixero, *x*) mutari cum temporibus formas [quoque] et genera dicendi. *y*) Sic Catoni seni comparatus C. Gracchus, plenior et uberior; sic Graccho politior et ornatior Crassus; sic utroque distinctior et urbanior et altior Cicero; Cicerone mitior Corvinus et dulcior, et in verbis magis elaboratus. Nec quaero, quis disertissimus: hoc interim probasse contentus sum, non esse unum eloquentiae vultum, sed in illis quoque, quos vocatis antiquos, plures species deprehendi; nec statim deterius esse, quod diversum est: vitio autem malignitatis humanae vetera semper in laude, praesentia in fastidio esse. *z*) Num dubitamus inventos,

t) Schult. excidisse putat *C. Laelio*. — *Vocaverimus* habent Mss. Vat., quod Brot. et Bip. praeferunt. Oberl. recepit. — Pro *impoliti* voluit Corbinelli *incompositi*.

u) Muret. *utinam ne in illa parte i. esset.* Heum. *utinam ne im. e.* Brot. ex Mss. Vat. dedit *utinam nulla parte im. es.*, quem Bip. Oberl. sequuti sunt.

x) Aliquot Editt. *mutare.* quod Schurzfl. mavult. — Mox uncis inclusimus *quoque.* A libris editis abest. At Mss. Vat. proferunt. Probavit Ernesti; Brot. Schulz. Bip. Oberl. receperunt.

y) Vulg. *sicuti* et *sicut.* Nostrum e Mss. Vat. petitum est. Sed vulg. non prorsus damnemus.

z) Librorum lectionem *nam non dubitamus* cum Schurzfl. non sperno, quamquam nostra, quam

tos, qui pro Catone Appium Caecum magis mirarentur? Satis constat, ne Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus et tumens, nec satis pressus, sed supra modum exsultans et superfluens et parum *a*) atticus videretur. Legistis utique et Calvi et Bruti ad Ciceronem missas epistolas; ex quibus facile est deprehendere, Calvum quidem Ciceroni visum exsanguem et attritum, Brutum autem otiosum atque disjunctum: rursumque Ciceronem a Calvo quidem male audivisse, tamquam solutum et enervem: a Bruto autem, ut ipsius verbis utar, tamquam *fractum atque elumbem*. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixisse. Sed mox ad singulos veniam; *b*) nunc mihi cum universis negotium est.

XIX. Nam *c*) quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis constituere

quam primus dedit Lipsius, elegantior sit. Muret. *numnam*. Cum Acidal. Heumannus: *num dubitabimus*. — *Prae Catone* voluit Groslotius. Vulg. est *pro*. Bip. *Porcio*. Schurzfl. *pro* vel *magis* expungendum censet. — Mox *cum satis constet* Acid. — *Nec Cic. quidem* erat ante Gronov. — *Sed* ante *supra* e Mss. Vat. addidit Ernesti. —

a) Vet. Edd. *antiquus*. Nostrum est Lipsii et Ursini. Schurzfl. *nativus*. Oberl. *par. et attic.* — *Legistis* ex Mss. Vat. cum Broter. scripsit Ernesti. — Mox pro *otiosum* Lipsius suadebat *odiosum*. Schelius *concisum*. Pro *disjunctum* cum Rutgersio Bip. *discinctum*. —

b) Antiq. Lect. *nec mihi*. Lips. correxit.

c) Schurzfl. *namque hactenus*. — Mox habet Ed. pr. *qui usque ad Cassium quem reum faciunt: quem pr*. Mss. Vat. *ad Cassium Severum, quem reum faci-*

ſtituere ſolent, quem usque ad Caſſium Severum faciunt, quem primum adfirmant flexiſſe ab illa vetere atque *d*) directa dicendi via: non infirmitate ingenii, nec inſcitia litterarum, transtuliſſe ſe ad id dicendi genus contendo, ſed judicio et intellectu. Vidit namque, ut paullo ante dicebam, cum conditione temporum ac diverſitate *e*) auditorum formam quoque ac ſpeciem orationis eſſe mutandam. Facile perferebat prior iſte populus, ut imperitus et rudis, *f*) imperitiſſimarum orationum ſpatia: atque id ipſum laudabat, ſi dicendo quis diem eximeret. *g*) Ita vero longa principiorum praeparatio et

faciunt — Broterius inde: *conſt. ſolent usque ad Caſſium Severum, quem reum faciunt, quemque pr.* Erneſt. non ſat latine dici videtur *conſtituere terminum ad aliquem*, et ſuſpicatur *quem* (pro *ita ut eum*) — *faciant.* *Quem* — *Caſſium Severum* e Puteol. edit. dedit Lipſ. —

d) Vulg. *vet. atque dicend. v. directa.* Acidal. delet *atque.* Muret. ſuaſit noſtrum conſentientibus poſtea Libb. Vat. Heum. τὸ *directa* pro diverſa lectione τοῦ *dicendi* habet. — Pro *intellectu* Gronov. *delectu.* —

e) Recepimus Muret. et Urſ. ingenioſam conjecturam; quae optime ad vulg. lect. *auctorum* accedit. *Aurium* e Lipſii opinione in omnibus adhuc eſt. Non pungit nos Oberl. ad c. 20. — Mox Edd. Vett. *remutandam.* Corbinelli voluit *ire mutandam.*

f) Sic vulg. Muret. *impeditiſſ.* quod omnes fere receperunt. Heum. *ineptiſſima.* Utrumque Acid. improbatur. — Mox reſtituimus omnium libb. et Mss. Vat. lectionem *laudabat.* *Laudi dabatur* e Lipſii conjectura eſſe videtur. —

g) Hanc Vulg. lect. optimo ſenſu recepimus. Acid. *jam vero.* Schult. *iſta vero;* quod Schulz. et

et narrationis alte repetita ſeries et multarum diviſionum oſtentatio et mille argumentorum genera, et quidquid aliud aridiſſimis Hermagorae et Apollodori libris praecipitur, in honore erat: quod ſi quis odoratus philoſophiam [atque] ex ea locum aliquem orationi ſuae infereret, in coelum laudibus ferebatur. Nec mirum. Erant enim haec nova et incognita, et ipſorum quoque oratorum pauciſſimi praecepta rhetorum aut philoſophorum placita cognoverant. At hercule pervulgatis jam omnibus, cum vix in *h*) cortina quisquam adſiſtat, qui elementis ſtudiorum etſi non inſtructus, at certe imbutus ſit, novis et exquiſitis eloquentiae itineribus opus eſt, per quae orator faſtidium aurium effugiat, utique apud eos judices, qui vi, aut poteſtate, non jure et legibus cognoſcunt, *i*) [et] nec accipiunt tempora, ſed conſtituunt, nec exſpectandum habent oratorem, dum illi libeat de ipſo negotio dicere, ſed ſaepe ultro admonent atque alio trans-

et Oberl. repoſuerunt. — Mox reſtituimus omnium libb. lectionem *genera*. Lipſ. temere correxit *gradus*. — *Quod ſi quis* e Mss. Vat. cum Brot. dedimus. Vulg. *et, ſi quis*. — *Atque*, quod Erneſt. damnaverat, ab Schulz. Oberl. deletum, uncis incluſimus. — In ſeqq. ante Rhen. *pauciſſima*. —

h) Haec vulg. lectio. Alii *corona*. — Vulg. *qui* praetuli ſano ſenſu. Non pungit nos Pichen. legendum cenſens *imbutus non ſit*. Erneſt. pro *qui* voluit *quin;* quem poſt eum omnes fere ſequuti ſunt. — Pro *etſi* Heum. dedit *ſi non;* cui etiam *itinera eloquentiae* ſuſpecta ſunt. —

i) Vulg. *et* ante *nec* delevit Heum. Nos non prorſus damnamus. — Antea Mss. Vat. *vi* et *poteſt.* probante Broter.

transgredientem revocant et festinare se testantur.

Quis nunc *k*) ferat oratorem de infirmitate valetudinis suae praefantem? qualia sunt fere principia Corvini. Quis quinque in Verrem libros exspectabit? Quis de exceptione et formula perpetietur illa immensa volumina, quae pro M. Tullio, aut A. Caecina legimus? Praecurrit hoc tempore judex dicentem, et nisi aut cursu argumentorum, aut colore sententiarum, aut nitore et cultu descriptionum invitatus et corruptus est, aversatur *l*) [dicentem]. Vulgus quoque adsistentium, et adfluens et vagus auditor, adsuevit jam exigere laetitiam, et pulchritudinem orationis; nec magis perfert in judiciis tristem et impexam antiquitatem, quam si quis in scena *m*) aut Roscii aut Turpionis Ambivii exprimere gestus velit. Jam vero juvenes in ipsa studiorum incude positi, qui profectus sui caussa oratores sectantur, non solum audire, sed etiam referre domum aliquid illustre et dignum memoria volunt; traduntque invicem, ac saepe in colonias ac provincias suas scribunt, sive XX.

k) Beroald. *feret.* — Ed. pr. *exspectavit;* unde Puteol. *exspectaverit.* Mss. Vat. *exspectabit;* quos Editor. quoque probantibus sequuti sumus. — Pro *M. Tullio* vult Nic. Loens. *M. Caelio.*

l) *Dicentem* a Schulzio, Schelio jubente, deletum uncis potius inclusimus. — Mox Ed. pr. *prefert.* Puteol. *praefert.* Rhen. dedit nostrum. —

m) Vulg. lect. sic: *Rosc. aut Turp. aut Amb.* Ex qua nostrum. — Mox, cum absit a Vett. Ed. *in*, cum Heum. delevi *et.* —

five *n*) in fuis aliquis arguta et brevi fententia effulfit, five locus exquifito et poëtico cultu enituit. Exigitur enim jam ab oratore etiam poëticus decor, non Accii aut Pacuvii veterno inquinatus, fed ex Horatii et Virgilii et Lucani facrario prolatus. Horum igitur auribus et judiciis obtemperans noftrorum oratorum aetas, pulchrior et ornatior exftitit. Neque ideo minus efficaces funt orationes noftrae, quia ad aures judicantium cum voluptate perveniunt. *o*) Quid enim fi infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi caemento et informibus regulis exftruuntur, fed marmore nitent et auro radiantur?

XXI. Equidem *p*) fateor vobis fimpliciter, me in quibusdam antiquorum vix rifum, in quibusdam autem vix fomnum tenere. *q*) Nec unum

n) Noftra vulgat. Lectio. Muret. *five fenfus;* quod plurimis placuit. Schurzfl. *infciis.* Lipf. *fenfibus.* — Deinde Vett. Edd. pro *exigitur,* quod primus fcripfit Lipf., dant *exercetur.* —

o) Huic loco vitii aliquid ineffe Erneft. videtur. Heum. inde: *quis enim infirmiora — credat.* Oberl. *quid enim, an.* Sed pone poft *enim* interrogandi fignum et clarus tibi fenfus. — In Fin. vult Lat. Latinius *radiant.* —

p) Haec Libb. Vett. lectio. Vulg. *fatebor,* cujus auctor Lipf. videtur.

q) Vulg. *tenere, nec u. d. populo. Canuti aut Aridc Furnio et Toranio, quique alios in eod. valet. haec offa et hanc maciem probant.* Lipf. in vet. libro legerat: *nec unum d. p. Canuti aut Atti de Fournio et Coranio alios in e.* Inde conjicit: *nec unius de pop. Arii de Furn. et Tor.* Schelius: *nec unum de populo Canutii aut auditoribus* (vel *auditorem*) *Furnii et Toranii, quique alii* (vel *qui-*

unum de populo, Canutium aut Arrium, Furnium aut Toranium, quique aliis in eodem valetudinario haec ossa et hanc maciem probant. Ipse mihi Calvus, cum unum et viginti, ut puto, libros reliquerit, vix in una aut altera oratiuncula *r*) satisfacit: nec dissentire caeteros ab hoc meo judicio video. Quotus enim quisque Calvi in Asitium aut in Drusum legit? At hercule in omnium studiosorum manibus versantur accusationes, quae *in Vatinium* inscribuntur, ac praecipue secunda ex his oratio. Est enim verbis ornata et sententiis, ac auribus judicum accommodata; ut scias ipsum quoque Calvum intel-

quique alius). Acid. *quosdam altos in e. v. haec ossa et haec macies probant* vel *produnt*. Schult. *nec ut unum de populo carmina laudare Atti de Furnio et Toranio, neque aliorum in e. v., qui haec o.* — Gronov. *tenere. Nec unum de populo, Canutium aut Arrium Furniumve nominabo, quosque alios — haec mac. probant.* Schurzfl. *nec unum de populo Cinctutum Nattam Ennii, Andronici, quique alii sunt in e. v., haec o. et hanc m. probare*. Ille aliquando: *n. u. d. p. Canuti aut Arri, vel Furnii et Toranii quique alii sunt* — *probare*. Bip. *tenere, nec u. d. p. Canutii aut Attii, vel Furnii vel Curiones aliis i. e. v. haec o. et hanc m. probant.* Vexatissimum locum, et Vet. Lect. et Gronov., Schulziumque sequuti, dedimus de sanando autem loco desperantes.

r) Sic Vett. Edit. et Mss. Vat. Recentt. *satisfecit*. Alii *satisfecerit*. — *Asitium* est Vett. Libb. Lips. *Asinium*. Muret. *Ascitium*. Schult. *C. ista in Asinium*. Schurzfl. *Fuscinium*. — *Omnium* ex conject. Acid. recepi cum Heum. et Schulz. pro vulg. *hominum*, quod Oberl. retinuit. — Pro Vulg. *conscrib.* in margine Lipsius nostrum *inscribuntur*. Schurzfl. *conscriptae sunt*. — Mox scripsi *ac auribus*; quae particula ante *aur.* facile excidit. Schulz. *auribusque*. Sic Oberl.

intellexisse, quid melius esset; nec voluntatem, quin sublimius et cultius diceret, sed *s*) ingenium ac vires defuisse. Quid? ex Coelianis orationibus nempe hae placent, *t*) sive universae sive partes earum, in quibus nitorem et altitudinem horum temporum agnoscimus. Sordes autem *u*) illae verborum et hians compositio et inconditi sensus redolent antiquitatem: nec quemquam adeo antiquarium puto, ut Coelium ex ea parte laudet, qua antiquus est. Concedamus sane C. Caesari, ut propter magnitudinem cogitationum et occupationes rerum, minus in eloquentia effecerit, quam divinum ejus ingenium postulabat: tam hercule, quam Bru- tum

s) Schurzfl. *genium.* — Ante *volupt.* addit Acidal. *ei*, probante Heum. Mss. Vat. *ne voluntatem ei quo publ.* — Deinde Schult. *de Coelianis.* Sustuli cum Pithoeo post *orationib.* interrogandi signum. Heum. pro *nempe* voluit *nonne.*

t) Vulg. *sive in universa parte fectum.* Beroald. *factum.* Lipsii Liber: *sive* (Mss. Vat. *si*) *universa parte ferum.* Modius: *si non universae, per partes tamen*, probante Lips. Rutgers. *si non univers.*, *partes earum.* Sic Acidal. inserto tamen *at* ante *partes.* Eum sequutus est cum Brot. Oberlinus. Schult. *sive videas universas sive p. e.* Schel. *neque in universum, partes tantum.* vel *si minus universae, partes tamen.* Bip. *si non universae, partim earum.* Nos cum Schulz. lectionem Pith. praetulimus. Haud inepta tamen Acid. conjectura. —

u) Hic e vestigio Ed. pr., quae prodit *autem et verborum*, dedi *illae;* quod in Mss. quoque Vat. invenitur. — Ante Rhen. legebatur *hiatus.* — Schulz. *concedimus.* — Pro vulg. *cognitionis*, Lips. nostrum dedit. Sic jam supra. Mod. vulg. probat. — Ante *eloquentia* recentiores omiserunt *in.* Unde Huet. tentabat *eloquentia effulserit* vel *eloquentiae sufficerit.* Sed praepositio est in Libb. Vett. et Mss. Vat. —

tum philoſophiae ſuae relinquamus. Nam, in orationibus minorem eſſe fama ſua, etiam admiratores ejus fatentur: *v*) niſi forte quisquam aut Caeſaris pro Decio Samnite aut Bruti pro Dejotaro rege, caeterosque ejusdem lentitudinis ac teporis libros legit, niſi qui et carmina eorumdem miratur. Fecerunt enim et carmina, et in bibliothecas retulerunt, non melius quam Cicero, at felicius, quia illos feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoque, quamquam propioribus temporibus natus ſit, videtur mihi inter Menenios et Appios ſtuduiſſe. Pacuvium certe et Accium non ſolum tragoediis, ſed etiam orationibus ſuis expreſſit: adeo durus et ſiccus eſt. Oratio autem, ſicut corpus hominis, ea demum pulchra eſt, in qua non eminent venae, nec oſſa numerantur, ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra et *x*) exſurgit toris, ipſosque nervos rubor tegit et decor commendat. Nolo Corvinum inſequi, quia non per ipſum ſtetit, quo minus laetitiam nitoremque noſtrorum temporum

v) Gronov. *nec fere* (vel *ferme*) *quisquam.* Schurzfl. *nec forte.* Sic Schulz. Oberl. — Mox vulg. *temporis*, quod correxit Lipſ. Schel. *torporis.* Ed. pr. Put. *cujusdam Lentidius temporis.* Beroald. *lenti luminis.* Rectius ſcripſit Lipſ. — *Niſique et carm.* Acid. voluit. Schurzfl. *legit. Sint qui et — mirentur.* —

x) Gronov. *exauget.* Erneſt. *e. pectus exſ. t.* — *Ipſos quoque* vulgo. Noſtrum omnibus probantibus e conj. Mureti et Mss. Vat. petitum. — Mox Vett. Libb. lectionem, quod Ern. Schulz. Oberl. temere negant, *rubor* et *decor* reſtitui. Certe *robur*, unde quidam *rubore.* Sic *decor.* In mediis quibusd. *decore.* Ms. Vat. *decorum.* — Deinde e conject. Gronov. et Schulting. dedit Schulz. *tingit.*

porum exprimeret. y) Viderimus, in quantum judicio ejus vis aut animi aut ingenii suffecerit.

XXII. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum aequalibus suis fuit, quae mihi vobiscum est. Illi enim antiquos mirabantur; ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat: nec ulla re magis ejusdem aetatis oratores praecurrit, quam judicio. Primus enim excoluit orationem, primus z) et verbis delectum adhibuit, et compositioni artem: locos quoque laetiores attentavit et quasdam sententias invenit; utique in his orationibus, quas senior jam et juxta finem vitae composuit, id est, postquam magis profecerat, usuque et experimentis dedicerat; quod optimum dicendi genus a) esset. Nam

y) Lect. Vulg. habet nostrum *stetit* et post *exprimeret* plene interpungit. Tum: *Viderimus inquam judicio ejus vis aut animi aut ingenii suffecerit* (vel *sufficeret*). In *vid.* vitium latere videtur Ernest.; Ursin. *Viderimus*, *an judicium ejus vis animi aut ingenii defecerit.* Pith. *Vid. num judicio ejus.* Lips. *Vid. inquam*, *an judicio ejus vis animi.* Acid. *et videmus*, in *quantum judicio.* Schult. *Videmus*, *in quantum judicium ejus et vis tum an. tum ing. suffecerit.* Edit. Oxon. *videmus in quanta.* Caetera cum Schult. Heum. *quanquam per ipf. stetit — Uberrime namque judicio ejus — suffecit.* Nos Vett. Libb. vestigia sequuti praeter textus lectionem sic maluerimus: *viderimus*, *inquam*, (*in*) *quantum — suffecerit.*

z) Alii *ex verbis.* — *Locosque* vulg. Nostrum firmant Mss. Vat. — *Latiores* erat ante Rhenan. Ipse: *altiores.* Mur. scripsit nostrum. Ms. Vat. *lectiores.* — Pro *invenit* Heum. *inferuit.* —

a) Ursin. et Acid. *discendi.* Multi probarunt. Nostra Vett, Edd. lectio est. — Cum Heumanno, quem Schulz. et Oberl. sequuti jam sunt, dedi *esset.* In Vulg. *est*, quod Schurzfl. tolli vult.

Nam priores ejus orationes non carent vitiis antiquitatis: lentus est in principiis, longus in narrationibus, otiosus circa excessus, tarde commovetur, raro incalescit: pauci sensus *b)* apte et cum quodam lumine terminantur: nihil excerpere, nihil referre possis: et, velut in rudi aedificio, firmus sane paries et duraturus, sed non satis expolitus et splendens. Ego autem oratorem, sicut locupletem ac *c)* laudatum patrem familiae, non eo tantum volo tecto tegi, quod imbrem ac ventum arceat, sed etiam, quod visum et oculos delectet: non ea solum instrui supellectile, quae necessariis usibus sufficiat, sed sit in apparatu ejus et aurum et gemmae, ut sumere in manus et adspicere saepius liceat. Quaedam vero procul arceantur, ut jam oblitterata et *d)* olentia: nul-

b) Mss. *opt.* Rom. ed. *opacus;* unde Lips. *opacius.* Schel. *optime.* Freinsh. et Acid. *apte;* hic tamen in seqq. sic: *et cum quodam modulamine.* Schurzfl. plura deesse verba censet; conjicit *apte numeroseque.* Schult. *apti nec cum quodam.* Mss. Vat. *optet* et *opti.* — Mox vett. edd. *nihil ex tempore referre*, quod e Cod. correxit Lips. Schel. pro *excerpere* mavult *excipere.*

c) Hoc vulg. reposuimus. Lips. *lautum*, quod plurimi receperunt. — Verba *quod imb.* — *etiam* delet Schurzfl. — Postea vulg. *liceat* commodo sensu recepimus. Rud. Agric. *libeat*, quem multi sequuti sunt. Non pauca verba post *liceat* excidisse suspicatur Heum.

d) Acid. *et exoleta.* Qui etiam ponit *verba quaedam* — *olentia* post *infectum.* *Infect.* est e correctione Rhen. Vulg. *infestum.* — Mox ante *Annalium* excidisse *Tanusii* vel *Volusii.* Schult. *antarum interpon.* Pith. *imponantur.* — *Fugitet* et *fugiet* Mss. Vat. — Tum *determinet* habent Vett. Cod. Nescio, an restituendum. —

nullum ſit verbum velut rubigine infectum, nulli ſenſus tarda et inerti ſtructura in morem Annalium componantur: fugiat foedam et inſulſam ſcurrilitatem, variet compoſitionem, nec omnes clauſulas uno et eodem modo terminet.

XXIII. Nolo irridere *rotam fortunae* et *jus Verrinum* et illud tertio quoque ſenſu in omnibus *e*) orationibus pro ſententia poſitum, *eſſe videatur*. Nam et hoc *f*) invitus retuli et plura omiſi, quae tamen ſola mirantur atque exprimunt hi, qui ſe antiquos oratores vocant: neminem nominabo, genus hominum ſignaſſe *g*) contentus. Sed vobis utique verſantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, et Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidii Baſſi, aut Servilii Noniani, ex comparatione Siſennae aut Varronis, ſordet: qui rhetorum noſtrorum commentarios faſtidiunt, *h*) oderunt, Calvi miran-

e) *Orat.*, quod omiſerat Rhen., reſtituerunt Muret. et Acid. Mss. Vat. et Edd. Vett. habent. Heum. delet *omnibus.* — Pro *hoc* voluit Acid. *haec*, quod Heum. Erneſt. Schulz. probarunt.

f) Scripſimus *invitatus*, quod et Lipſ. probat: et in Mss. Vat. et Ed. pr. eſt. Puteol. *invitus*, quem deinceps ſequuti ſunt. — Pro vulg. *vocabant* Lipſ. correxit *vocant.* Schult. et Schurzfl. *vocitant.*

g) Mss. Vat. *ſignificaſſe.* vid. infr. — *Tu* ante *Aufidii* expunxit Acidal. Schurzfl. *Titi.* Sic Schulz. *T. Auf.* —

h) Sic omnes Libb. Cum Heum. expunxit Schulz. *oderunt.* — Mox Edd. Puteol. ſeqq. *ſanitatem, ſed jejunio conſequuntur.* Ed. pr. addit *infirmitatem.* Inde Lipſ. *infirmitate* et *jejunio.* Rud. Agric. *ut illam — non infirmitate, ſed jej.* con-

mirantur: quos, more prifco apud judicem fabulantes, non auditores fequuntur, non populus audit, vix denique litigator perpetitur; adeo moefti et inculti, illam ipfam, quam jactant fanitatem non firmitate, fed jejunio confequuntur. Porro ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quae *i*) animi anxietati confinis fit: parum eft, aegrum non effe; fortem et laetum et alacrem volo: *k*) prope abeft ab infirmitate, in quo fola fanitas laudatur. Vos vero, difertiffimi, ut poteftis, ut facitis, illuftrate feculum noftrum pulcherrimo genere dicendi. Nam et te, Meffala, video laetiffima quaeque antiquorum imitantem: et vos, Ma-

confequantur. Puteol. fcripturam probat Schurzfl. Mss. Vat. *infirmitate, fed jejunio confequentur.* Bene igitur Acid. et Schel. noftram eruerunt lectionem.

i) Vett. Edd. *animi anxietati confiait.* Ex quo eruendum *confinis fit.* Sic refervatur *animi* bono fenfu. Cod. Pith. *animi anxietati confinis eft;* fed Ed. Francof. 1542. *fit.* Alii *ex confixit* fecerunt *contingit;* quae lectio antiquior et verior eft, quam recentiorum *contingat.* (*Anxietate*) *contingat* cum Lipf. omnes. Brot. Bipont. *contingit.* Sic Mss. Vat. Erneftio *contingat* latinius videtur. Rhen. voluit *confiftit.* Sed noftrum in textu. Schurzfl. *confit.* Groslot. *a nimia anx. contingat.*, quod probat Erneft. Oberl. recepit. Schulz. praepofitionem *a* abjecit. Heum. *cum animi anxietate conjunctam.* In praef. *amota anxietate* vult.

k) Vett. Edd. (Put.) *proprie abeft.* Cod. Ven. *haut prope abeft;* unde Schurzfl. *at prope* vel *haud procul.* — Poft *difertiffimi* addidit Acid. *viri*, quod cum Schurzfl. et Heum. recepit Schulz. *Vos ergo* Cod. Venet. et Vett. Edd. vulg. *vos vero.* — Mox *Laetiffima* Rhen.

Materne ac Secunde, ita *l*) gravitati ſenſuum nitorem et cultum verborum miſcetis; ea electio inventionis, is ordo rerum, et, quotiens cauſſa poſcit, ubertas; *m*) ea, quotiens permittitur, brevitas, is compoſitionis decor, ea ſententiarum plenitas eſt, ſic exprimitis affectus, ſic libertatem temperatis, ut etiam ſi noſtra judicia malignitas et invidia tardaverit, verum de vobis dicturi ſint poſteri noſtri.

XXIV. Quae cum Aper dixiſſet, *Agnoſcitis ne*, inquit Maternus, vim et ardorem Apri noſtri? quo impetu ſeculum noſtrum defendit! quam copioſe ac varie vexavit antiquos! quanto non ſolum ingenio ac ſpiritu, ſed etiam eruditione et arte ab ipſis mutuatus eſt, per quae mox ipſos inceſſeret! Tuum tamen, Meſſala, promiſſum *n*) ita mutaſſe non debes: neque

l) Reſtitui antiquam lectionem. Recentt. *gravitate* ex Gronov. Ed. eſſe videtur. — *Senſuum nit.* bene divinaverat Acid. pro vulg. *ſummum nit.* — Pro *et quotiens* Schulz. Habent etiam Mss. Vat. *ea quot.* —

m) *Ea* in quibusd. Edd. omiſſum reperitur in Vett. Edd. et Mss. Vat. Vulg. *planitas.* Nos cum Bip. uno Mss. Vat. conſentiente dedimus *plenitas.* Lipſ. *ſanitas*, quod *planitas* repoſuit Weikert. *Eſt* poſt *plen.* e probat Erneſt. Schult. *gravitas.* Mss. Vat. addit Broter. — Pro vulg. *daturi* Lipſ. *dicturi.* Neſcio, an antiquum praeferendum. —

n) Repoſui lectionem antiquam *ita mut.* pro ea, quam Lipſ. dedit, *immutaſſe.* — Ante Acid. *noſtrorum.* — Mox Vett. Edd. *aliis veſtris.* Lipſ. ex veteri, ut ait, *alias a veſtris.* Pichena et ſeqq. ſuſtulerunt praepoſ. *a.* Muret. demi voluit *veſtris.* Nos incommodum *alias* uncis incluſimus. Sic omittunt duo Mss. Vat. et dant *a veſtris*; quod jam Broter. recepit. In uno Ms. Vat. *a noſtris Phil.* — *ſaepe* rectius abeſſe videtur Heumanno. —

neque enim defenſores antiquorum exigimus, nec quemquam noſtrum, quamquam modo laudati ſumus, his, quos inſectatus eſt Aper, comparamus.* Ac ne ipſe quidem ita ſentit, ſed more veteri et [alias] a veſtris philoſophis ſaepe celebrato, ſumpſit ſibi contradicendi partes. *o)* Exprome nobis, non laudationem antiquorum (ſatis enim illos fama ſua laudat) ſed cauſſas, cur in tantum ab eloquentia eorum receſſerimus; cum praeſertim centum et viginti annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit.

Tum Meſſala: *Sequar* a te praeſcriptam formam, Materne: neque enim diu contradicendum eſt Apro, qui primum, ut opinor, *p)* nominis controverſiam movit, tamquam parum proprie antiqui vocarentur, quos ſatis conſtat ante centum annos fuiſſe. Mihi autem de vocabulo pugna non eſt, ſive illos antiquos ſive majores ſive quo alio mavult nomine, appellet: dummodo in confeſſo ſit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuiſſe. Ne illi quidem parti ſermonis ejus XXV.

o) Ed. pr. *exprimo.* Puteol. *exprime.* Acid. *exprome.* Sic Mss. Vat. — *Cur tantum* habet unus Vat. — Mox *ratio temp.* vulg. lect. recepimus. Schult. *ratione tem. Aper colleg.* Erneſti idem conjicit; at delet *Aper*, quem intelligi vult. Vulg. defendunt Bip. Levi mutatione legere poſſis *collegeris.* Sic antea *exprome.* Erneſt. quoque poſt *effici* excidiſſe videtur *tantum.*

p) Vett. ed. *non . . . . movit.* Libro adjutus lacunam explevit Lipſ. — Heum. ſcripſit *primus* pro *primum.* — *Ante centum annos et intra* Muret. *Ante centum annos et ultra* Schurzfl.

ejus repugno, *q*) in qua omnino fatetur, plures formas dicendi etiam iisdem feculis, nedum diverfis, exftitiffe. Sed quo modo inter Atticos oratores primae Demofthenì tribuuntur, proximum autem locum Aefchines et Hyperides et Lyfias et Lycurgus obtinent, omnium autem confenfu haec oratorum aetas maxime probatur: fic apud nos Cicero quidem caeteros eorumdem temporum difertos anteceffit: Calvus autem et Afinius et Caefar et Coelius et Brutus *r*) fuo jure et prioribus et fequentibus anteponuntur: nec refert, quod inter fe fpecie differant, cum genere confentiant. Adftrictior Calvus, numerofior Afinius, fplendidior Caefar, amarior Coelius, gravior Brutus, vehementior et plenior et valentior Cicero; omnes tamen eamdem fanitatem eloquentiae ferunt; ut fi omnium pariter libros in manum

q) Vett. Edd. *fi quo minus fatetur.* Poftea vulgatius *cominus* p. *quo minus.* Pith. *fi communius fatetur.* Acid. *quin omnes fatemur*, quod Erneft. placuit, qui tamen *fatetur* vitiofum putat et vulg. retinet. Schulting. *ubi cominus fatetur.* Schurzfl. *quafi minus fatendum.* Pichon. *fi quidem nunc.* Heum. *quatenus fatetur.* Bip. *repugno fic, quo minus fatear.* Oberl. recepit. Schulz. prius conjecerat *fi quidem omnes fatemur;* at recepit e conjectura *qua omnino fatetur.* Nos ex particula *fi* vulgat. lect. praep. *in* adjecimus fervata Schulz. conjectura. —

r) Sic Lipf. Mss. *fic vere.* Vett. Ed. *fic jure.* Inde Schurzfl. *fecure.* Sed Vett. Edd. lectio non fpernenda, cum praecedat *fic.* — Ante Lipf. *At triftior*, qui e Cod. dedit *at ftrictior.* Ed. pr. *aut ftrictior.* Bene contraxit *adftrictior* Acidal. — Pro *numerofior* Schel. *morofior.* — *Sanitatem* primus Rhen. pro *fanctitatem*, lect. antiq., dedit. — Pro *ferunt* Acidal. voluit *praeferunt.* —

num *s*) ſumpſeris, ſcias, quamvis in diverſis ingeniis, eſſe quamdam judicii ac *t*) voluntatis ſimilitudinem et cognationem. Nam quod invicem ſe obtrectaverunt, et ſuperſunt aliqua epiſtolis eorum inſerta, ex quibus mutua malignitas *u*) detegitur, non eſt oratorum vitium, ſed hominum. Nam et Calvum et Aſinium et ipſum Ciceronem credo ſolitos et invidere et livere, et caeteris humanae infirmitatis vitiis adfici. Solum inter hos arbitror Brutum, non malignitate nec invidia, ſed ſimpliciter et ingenue judicium animi ſui detexiſſe. An invideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Caeſari quidem invidiſſe? Quod ad Ser. Galbam et *v*) C. Laelium attinet, et ſi quos alios

s) Libb. Edit. *ſumſeris, quamvis.* Lipſ. invenit in libr. ſcripto *ſumpſeris ſciam quamvis;* igitur legi vult *in manus ſumpſeris, ſcias, quamvis.* Muret. ſupplebat *ſentias;* quod placet Acidal. Equidem maluerimus *ſcies.* Schurzfl. *ſumſeris, quamvis — ingeniis, eſſe tamen q. i. ſimiletudinem — fatearis.* Heum. *ſum., q. — ingeniis videns — cognationem.* —

t) In Edd. Vett. *voluminis.* Rhen. *luminis.* Lipſ. *voluntatis.* Acidal. *nihilominus.* Faehſe ingenioſe: *acuminis.* — In Vett. Edd. erat *cogitationem.* Inde haud male Schurzfl. *cogitationum.* Beroald. dedit *cognationem.* — Mox Mss. Vat. pro *ſuperſunt* habent *ſunt.* Ed. pr. *ſuper aliqua.* Unde Puteol. *ſuperſunt aliqua.* Neſcio an vocula *ſuper* expungenda ſit.

u) Schurzfl. *intelligitur. Ex* ante *quibus* delet Acid. quod ſi auctor poſuiſſet, ſequi debere putat *deprehenditur.* — Mox Schuit. *et irridere et livere* aut *inludere et livere.*

v) Multa e Dialogo excidiſſe inde colligit Schurzfl., cum *Laelii* nomen Aper in antecedentibus non inceſſerit. — Pro *deſtitit* Beroald. *deſiſtit*, quod Brot. recepit. — Deinde *exigo* Heum.

alios antiquorum agitare non deſtitit, non exigit defenſorem, cum fatear, quaedam eloquentiae eorum, ut naſcenti adhuc nec ſatis adultae, defuiſſe.

XXVI. Caeterum ſi, omiſſo optimo illo et perfectiſſimo genere eloquentiae, eligenda ſit forma dicendi, malim hercule C. Grachi impetum aut L. Craſſi maturitatem, quam calamiſtros Maecenatis aut tinnitus Gallionis. Adeo *x*) melius eſt oratorem vel hirta toga induere, quam fucatis et meretriciis veſtibus inſignire. Neque enim oratorius iſte, immo, hercule, ne virilis quidem cultus eſt, quo plerique temporum noſtrorum actores ita utuntur, ut laſcivia verborum et levitate ſententiarum et licentia compoſitionis hiſtrionales modos exprimant: quodque vix auditu fas eſſe debeat, laudis et gloriae et ingenii loco plerique jactant, *cantari ſaltarique commentarios ſuos*. Unde oritur illa foeda et praepoſtera, ſed tamen frequens *y*) quibusdam exclamatio, ut oratores noſtri *tenere dicere*, hiſtriones *diſerte ſaltare* dicantur. Equidem non negaverim, Caſſium Severum, quem ſolum Aper noſter nominare auſus eſt, ſi his comparetur, qui poſtea fuerunt, poſſe oratorem vocari, quamquam in magna parte libro-

x) Ed. pr. *adeo melius in.* Puteol. et Vett. *adeo melius.* Inde Pichena: *malim*, quod plerique receperunt. Mss. Vat. habent vulg. atque etiam addunt *eſt.* — Pro vulg. *ipſorum noſtrorum* Lipſ. e Cod. *temporum.* At malim *iſtorum tempor. noſt.* — Pro *actores* Schulting. vult *rhetores.* Mss. Vat. *auctores.* — *Debebat* loco *debeat* voluerunt Muret. et Acid.; Erneſti probat.

y) Ante Rhen. *ſicut his clam et exclamatio.* — Lipſ. e conjectura *tenere.* Antea *temere.*

librorum ſuorum plus z) vis habeat, quam ſanguinis. Primus enim, contempto ordine rerum, omiſſa modeſtia ac pudore verborum, ipſis etiam, quibus utitur, armis incompoſitus, et ſtudio feriendi plerumque dejectus, non pugnat, ſed rixatur. Caeterum, ut dixi, ſequentibus comparatus et varietate eruditionis et lepore urbanitatis et ipſarum virium robore multum caeteros ſuperat: quorum neminem Aper nominare et velut in aciem educere ſuſtinuit. Ego autem exſpectabam, ut incuſato Aſinio et Coelio et Calvo, aliud a) novum agmen produceret, pluresque vel certe totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Caeſari, ſingulis demum ſingulos opponeremus. Nunc, detrectaſſe nominatim antiquos oratores contentus, neminem ſequentium laudare auſus eſt, niſi in publicum et in commune: veritus, credo, ne multos offenderet, ſi paucos b) excerpſiſſet. Quotus

z) Adhuc antiquam ſervavimus lectionem *vis.* Gronov. *irae.* Schurzfl. *puris*, quod, Bipp. probantibus, recepit Schulz. Sic Weikert et Woltman. Drück. *bilis.* — *Utimur* ante Rhen. vulg. lectio. — Vett. Ed. *dejectus.* Lipſ. in Cod. Rom. inveniſſe dicit *detectus.* Sed ed. pr. (Cod. Lipſ. Rom.) Put. Ber. *dejectus.* Igitur vulg. praetulimus, etſi elegantiſſima Lipſii conjecturaeſt; quam probarunt plerique. Bipont. *defectus.*

a) Haec antiq. lect. Lipſ. e Cod. Rom. *nobis*, quod omnes, invitis caeteris Codd. et Edd., receperunt.

b) Pith. *excepiſſet.* — Mox Schurzfl. vel delet *ſua* vel *ſuavi* legere vult, quod dedit Heum. — Deinde Schurzfl. locum ſic conſtituit: *ut, ſi ante Ciceronem non numeret ſe, at* (vel *tamen*) *plane poſt Gabinianum.* Sufficere *non inſerere*, vel *non* qui-

tus enim quisque ſcholaſticorum non hac ſua perſuaſione fruitur, ut ſe ante Ciceronem numeret, ſed plane poſt Cabinianum?

XXVII. At ego non verebor nominare ſingulos, quo facilius, propoſitis exemplis, appareat, quibus gradibus fracta ſit et deminuta eloquentia. *Appropera*, inquit Maternus, *et c*) potius exſolve promiſſum. Neque enim hoc colligi deſideramus, diſertiores eſſe antiquos, quod apud me [e]quidem in confeſſo eſt, ſed cauſſas exquirimus, quas te ſolitum tractare paullo ante *d*) dixiſti, plane mitior

quidem, quod excidiſſe manifeſtum ſit, putat Oberl. et in textum recepit. Varios locum hunc interpretandi modos vid. ap. Bip. et Schulz.

c) Acid. *ocius*. Heum. recepit. — *Equidem* vulg. lect. E uncis incluſimus. Paſſim *equidem* ſic conjungitur. Erneſt. primus voluit *quidem*.

d) Vulg. lect. *paullo ante mitiore eloquentia et temporum noſtrorum miratus: iratus anteq. Iratus* expunxit Rhen. Quidam, ut ait, liber apud Lipſ. *paullo ante dixiſti, plane mitiore*. Verbum *dixiſti* a plurimis recipiebatur Editt. Gronov. *paull. a. mitiore eloquentia et temporum noſtrorum, narrabas* (hoc ex τῷ *miratus*). Acid. — *ante dixiſti, ſane mitiore eloq. et temporum noſtrorum imitatus*. Schulting. — *tractare publice, antiquo plane more et eloquentia non tempp. noſtrorum, ſum miratus*. Schurzfl. *quas ais te ſ. t. Paullum enim te anteponere nitorem eloquentiae temp. noſt. ſum ratus*. Brot. *p. a. dixiſti, plane mitiore eloquentia, et temporum noſtrorum, iratus anteq*. Nos adhuc ſervavimus Schelii conjecturam, quae Heum. Bip. Schulz. Oberl. probabatur. At vide, an nobiscum ſcribere tibi magis arrideat: *paullo ante, mitior* (ſ. *mitius*) *et el. t. n. non* (ſ. *minime*, *ex miratus*) *iratus narraſti*. *Plane* e textu expungendum eſt, cum non inſit in Vett. Edd. Verbum autem,

mitior et eloquentiae temporum noſtrorum non iratus, antequam te Aper offenderet, majores tuos laceſſendo. *Non* ſum, inquit, *e*) offenſus a prima diſputatione; ne vos offendi decebit, ſi quid forte aures veſtras perſtringet; cum ſciatis, hanc eſſe ejusmodi ſermonum legem, judicium animi citra damnum affectus proferre. *Perge*, inquit Maternus, et cum de antiquis loquaris, *f*) utere antiqua libertate, a qua vel magis degeneravimus, quam ab eloquentia.

Et Meſſala: *Non* reconditas, Materne, XXVIII cauſſas requiris, nec aut tibi ipſi, aut huic Secundo, vel huic Apro ignotas, *g*) etiamſi mihi

autem, quod deſideratur, latere in τῷ *miratus*, mihi cum Gronov. perſuaſum eſt. — In ſeqq. Heum. maluit *inceſſendo* pro *laceſſendo*. —

e) Commode ſenſu vulg. lect. *a prima disp.* reſtituimus. Lipſ. *Aprina disput.* Gronov. *Apri noſtri d.* Schurzfl. *Apri mei.* Gronovium Bip. Schulz. Oberl. ſequuti ſunt. Brot. retinuit Lipſianum. — *Edd. Vett. perſtringit.* — *Citra demum adfectus* Pithoeus in ſuo libro invenerat. Schurzfl. probat. Pithoeus inde *citra dementiam adf.*

f) *Et cum* addidit e ſcripto ſuo Lipſ. Pro *utere* Sebaſt. Gryphius legebat *vetere*. Igitur Schurzfl. *inquit M. de antiquis loquere vetere et antiq, lib.* Faernus: *de antiquis loquens.* Pith. *de antiquis loquaris antiqua libertate.* Sic equidem *vetere*, τοῦ *antiqua* interpretamentum, e textu expunxeximus, vel *M. de a. loquaris vetere at ant.* — Ante *qua vel* praepoſitio *a* deeſt in Mss. et Vett. Edd., quam Editor., Freinshem. et Lat. Latinio ſuadentibus, receperunt.

g) In Edd. antiq. *et jam mihi.* Sic Pith. Lipſius e Codic., qui habet *etenim jam ſi*, dedit *etiamſi*. Rutgers. *tamen etſi*. Mihi *etiamſi* videtur incommodum.

mihi partes adſignatis proferendi in medium, quae omnes ſentimus. Quis enim ignorat et eloquentiam et caeteras artes deſciviſſe ab iſta vetere gloria, non inopia hominum, ſed deſidia juventutis et negligentia parentum et inſcientia praecipientium et oblivione moris antiqui? Quae *h*) mala primum in Urbe nata, mox per Italiam fuſa, jam in provincias manant. Quamquam noſtra nobis notiora ſunt: ego de Urbe, et his propriis ac vernaculis vitiis loquar, quae natos ſtatim excipiunt et per ſingulos aetatis gradus cumulantur; ſi prius de ſeveritate ac diſciplina majorum circa educandos formandosque liberos pauca praedixero. Jam primum, ſuus cuique filius, ex caſta parente natus, non in cella emptae nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur, cujus praecipua laus erat, tueri domum et inſervire liberis. Eligebatur autem aliqua major natu propinqua, cujus probatis ſpectatisque moribus omnis *i*) ejusdem familiae ſoboles committeretur, coram qua neque dicere fas erat, quod turpe dictu, neque facere, quod inhoneſtum factu vide-

medum. — *Sentimus* profert Ed. pr. In Put. et Ber. *ſentimus* omiſſum eſt. — Pro *ab iſta* Mur. *ab illa.* Acid. Schurzfl. Heum. probant.

h) Schurzfl. ſic vult *quae*, *malum!*, *prim.* — *Veſtra vobis* habent Edd. Vett. In Mss. Vat. et ed. Beroald. *noſtra vobis.* Recentior. *noſtra nobis.* — Pro *ego* conjecit Acid. *ergo.* Heum. et Schulz. receperunt. Nos ante *quamquam* plene interpunximus.

i) *Ejusdem* e Mss. Vat. recepimus cum Broter. Vett. Edd. *cujusdam.* Rhen. reſcripſit *cujuspiam*, quod in omnes adhuc migravit Editiones. —

videretur. Ac non ſtudia *k*) [ſolum] curasque, ſed remiſſiones etiam luſusque puerorum, ſanctitate quadam ac verecundia temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, ſic Aureliam Caeſaris, ſic Atiam Auguſti matrem praefuiſſe educationibus ac produxiſſe principes liberos accepimus. Quae diſciplina ac ſeveritas eo pertinebat, ut ſincera et integra et nullis pravitatibus detorta uniuscujusque natura toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas, et, ſive ad rem militarem, ſive ad juris ſcientiam, ſive ad eloquentiae ſtudium inclinaſſet, id ſolum ageret, id univerſum hauriret.

At nunc natus infans delegatur Grae- XXIX.
culae alicui ancillae, cui adjungitur unus aut alter ex omnibus ſervis, plerumque viliſſimus, nec cuiquam ſerio *l*) miniſterio accommodatus. Horum fabulis et erroribus teneri ſtatim et rudes animi imbuuntur. Nec quisquam in tota domo penſi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat:

k) Edd. antiq. addunt et negligunt *ſolum*. Vetus Farneſ. apud Lipſ. inſerebat *modo*, quod, illo probante, cum Pichena omnes dederunt. Sed nobis vocula haec, Varietate Lect. adjuvante, videtur ſpuria; igitur uncis incluſimus. Caeterum *ſolum* eſſet praeferendum ob auctoritatem. Schurzfl. *non ſtudia muſasque ſolus*. Beroald. *morasque*. Alii *moresque*. — Pro praecedente *ac* Muret. et Acid. voluerunt *haec*. — Mox Edd. Vett. *Actiam*. vulgo *Attiam*. Pith. *Acciam*. Vid. Suet. Aug. c. 5. —

l) Vett. Edd. *ſerio miniſter*. Lipſ. correxit. Schurzfl. *ſerio-miniſter*. Idem *terroribus* p. *err*. — Pro *quando etiam* Mss. Vat. bene habent *quin etiam*.

faciat: quando etiam ipsi parentes nec probitati, neque modestiae, parvulos adsuefaciunt, sed lasciviae et *m*) libertati; per quae paullatim impudentia irrepit et sui alienique contemptus. Jam vero propria et peculiaria hujus Urbis vitia paene in utero matris concipi mihi videntur, histrionalis favor et gladiatorum equorumque studia: quibus occupatus et obsessus animus quantulum loci bonis artibus relinquit? Quotum quemque inveneris, qui domi quidquam aliud loquatur? Quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria *n*) intravimus? Ne praeceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent. Colligunt enim discipulos non severitate disciplinae, nec ingenii experimento, sed ambitione salutantium et illecebris adulationis. Transeo prima discentium elementa, in quibus et ipsis parum elaboratur: nec in auctoribus cognoscendis, nec in evolvenda antiquitate, nec in *o*) notitia vel rerum vel homi-

m) Haec vetust. lect. est. Lips. e Vetere: *bibacitati.* Inde Rutgers. *vivacitati.* Bip. *dicacitati.* Schulz. et Oberl. receperunt. Schurzfl. *licentiae.* — Pro *alien.* Heum. *aliorumque;* quod probo, cum in Vet. Ed. lacuna fit. — *Iam vero* dedit Lips. In Vett. Edd. *ideo vero.* — *Historialis fav.* habet Ed. pr.

n) *Intravimus* Schel. et Heum. — Ante Gronov. *nec p. quidem.* — Interrog. signum post habent sustulit Acid. — *Salutantium* est vulg. lect. Schel. et Acid. emendabant *salutationum.* — *Sed illeceb.* ed. vett.; Lips. correxit.

o) *In notitiam* erat ante Pichen. lectio editionum. — *Exspectantur* antiqua lect. est. *Expetuntur* Pithoe. Lipsius, caeterique Editt. dederunt. — *Ut quorum prof.* ed. vett.; Rhen. correxit. — Libr. Editi: *habuit.* —

hominum vel temporum ſatis operae inſumitur: ſed exſpectantur, quos *rhetoras* vocant, quorum profeſſio quando primum in hanc Urbem introducta ſit, quamque nullam apud majores noſtros auctoritatem habuerit, ſtatim *p*) docuero.

Referam neceſſe eſt animum ad eam diſciplinam, qua uſos eſſe eos oratores accepimus, quorum infinitus labor et quotidiana meditatio et in omni genere ſtudiorum *q*) exercitationes, ipſorum etiam continentur libris. Notus eſt vobis utique Ciceronis liber, qui *Brutus* inſcribitur, in cujus extrema parte, (nam prior commemorationem veterum oratorum habet) ſua initia, ſuos gradus, ſuae eloquentiae velut quamdam educationem refert: ſe apud Q. Mucium jus civile didiciſſe; apud Philonem Aca- XXX.

p) Mss. et Vett. Ed. ſic ſtatim *de * curiis.* Lipſ. inde *ſt. decurſis his.* (ſuppl. *promam* ſ. *dicam*). Pith. *ſtatim audietis.* Rud. Agric. *docuero.* Probat Lipſ. et recepit cum plurimis Erneſti. Gronov. *ſt. dicturus, referam.* Heum. Bipont., qui ſectionem hunc verbis: *continent. libr.*, et Oberl., qui illis *oper. ipſum.* terminat, ſequuti ſunt. Sed omnes has conjecturas non probat Schurzfl., cui inprimis diſplicet *ſtatim.* Igitur conjecturat: — *habuit, SCtum docuerit.* Acid. *ſt. dicam. Prius refer.* Hoc expreſſit Schulz. Pichon: *dicere docuerit* vel *diſſeruero.* Nos adhuc R. Agricol. conjecturam dedimus. Fortaſſe ſcribendum: *ſtatim dicturus ſum* vel *ſt. dicam curioſe.*

q) *Exercitationis* Ed. pr. Mss. Vat. *genere aſſiduae exercitationes.* Pro *etiam* Heum. *etiam nunc.* — *Nobis utiq.* habent Mss. et Editt. Rhen. dedit *vobis.* Antiquam ſcripturam defendunt Pichon. et Brot.

Academicum, apud *r*) Diodotum Stoicum omnes philosophiae partes penitus hausisse: neque his doctoribus contentum, quorum ei copia in Urbe contigerat. Achaiam quoque et Asiam peragrasse, ut omnem omnium artium varietatem complecteretur. Itaque hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non geometriae, non musicae, non grammaticae, non denique ullius ingenuae artis scientiam ei defuisse. Ille dialecticae subtilitatem, ille moralis partis *s*) utilitatem, ille rerum motus caussasque cognovit. Ita enim est, optimi viri, ita ex multa eruditione, ex pluribus artibus et omnium rerum scientia exundat et exuberat illa admirabilis eloquentia: neque oratoris vis et facultas, sicut caeterarum rerum, angustis et brevibus terminis *t*) cluditur; sed is est orator, qui de omni quaestione pulchre et ornate et ad persuadendum apte dicere, pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum voluptate audientium possit.

Haec

r) Vulgo *Diodorum.* — Lib. Edd. *omnis ph.* Mss. Vat. *omnes.* Schulz. et Oberl. *omnis* esse antiquiorem scripturam pro *omneis* putant.

s) Haec Acid. et Schurzfl. *suspecta.* Acid. pro *util.* vult *nobilitatem.* Schurzfl. mutat *partis* in *artis*, *utilit.* pro glossemate habet et *moralis artis* antiquo more accusandi casu poni arbitratur. — *Mille* (pro *ille*) *rerum* Pith. habet. — *Ita* ante *ex mult.* delet Heum. At scribere etiam vult *ita en. e.*, *o. v.*, *ita est: ex m.* — Mox ante Rhen. erat *et plurib. partibus.*

t) Heum. *includitur.* Ante ed. pr. *angustiis.* Put. emendavit.

Haec ſibi illi veteres *u*) perſuadebant. XXXI.
Ad haec efficienda intelligebant opus eſſe, non ut in rhetorum ſcholis declamarent, nec ut fictis, nec ullo modo ad veritatem accedentibus, controverſiis linguam modo et vocem exercerent, ſed ut his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honeſto ac turpi, de juſto et injuſto diſputatur. Haec enim eſt oratori ſubjecta ad dicendum materia. Nam in judiciis fere de aequitate, in *v*) deliberationibus de honeſtate dicimus, ita ut plerumque haec ipſa invicem miſceantur: de quibus copioſe et varie et ornate nemo dicere poteſt, niſi qui cognovit naturam humanam et vim virtutum, pravitatemque vitiorum et *x*) intellectum eorum, quae nec in virtutibus, neque in vitiis numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram judicis vel inſtiget, vel leniat, qui ſcit, quid ira; promptius ad miſerationem impellat, *y*) qui ſcit,

u) *Perſuaſerant* et *ad hoc efficiendum* Mss. Vat. — In Libb. Ed. deeſt *in* ante *ſcholis*, quod addidit Acid. Editores ſequuti ſunt. Mss. Vat. *in rhetorum.* Bene Brot. monuit ſcriptum olim fuiſſe *ut in rhetorum.*

v) Urſ. et Muret. locum hunc videri mutilum monent. Igitur h. l. ſupplendum ſuadent in delib. *de utilitate, in laudationibus de honeſtate.* — Mss. Vat. *differimus.* —

x) Schel. *delectum*, quod Heum. recepit. Antea *cognorit* pro *cognovit* vult Oberl. —

y) Lipſ. bene ſcripſit et diſtinxit. Ante eum: *quid irae promptius et miſerationem impellat. Sit* ante *miſeric.* Eroterio redundare videtur. Paullo poſt *avenas anim.* Ed. pr. et Mss. Vat. Puteol. primus correxit.

ſcit, quid ſit miſericordia et quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibusque verſatus orator, ſive apud infeſtos, ſive apud cupidos, ſive apud invidentes, ſive apud triſtes, ſive apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: et prout cujusque natura poſtulabit, adhibebit manum et temperabit orationem, parato omni inſtrumento et ad omnem uſum repoſito. Sunt, apud quos adſtrictum et collectum et ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus plus fidei meretur: apud hos dediſſe operam dialecticae proficiet. Alios fuſa et aequalis, et ex communibus ducta z) ſermonibus oratio, magis delectat: ad hos permovendos mutuabimur a) aliquid a Peripateticis. [Hi] aptos et in omnem diſputationem paratos jam locos dabunt, Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon jucunditatem: ne Epicuri quidem et Metrodori honeſtas quasdam exclamationes adſumere, hisque, prout res

z) Multo meliorem puto lectionem antiquam, *ſermonibus*. Igitur reſtitui. Lipſ. primus *ſenſibus*, quod in omnes Edd. migravit. — *Mutuabimus* erat ante Rhen. *Mutuabimur* etiam Mss. Vat. —

a) Ed. pr. *aliquid Peripateticis: aptos*. Puteol. emendaverat: *al. a Perip.: hi aptos*. Optime Mss. Vat. *mutuabimus a Peripateticis aptos et — locos. Dabunt —*. Haud multum abeſt, quin ſic ſcribam cum Broterio. *Hi*, quod non ex libb. eſt, uncis incluſi. Caeterum Rud. Agric. ſic locum ſcripſit et diſtinxit: *a Peripateticis. Aptos et in omnem diſciplinam parat. i. l. dabunt Academici, Stoici pugnacitatem*. Valde placuit hoc Lipſio. — Suſpicabatur Schulz. annon ſcribendum eſſet *latitudinem* pro *altitud.* —

res *b*) poſcit, uti, alienum erit oratori. Neque enim ſapientem informamus, neque Stoicorum civitatem, ſed eum, qui non quasdam artes *c*) haurire, ſed omnes liberaliter debet. Ideoque et juris civilis ſcientiam veteres oratores comprehendebant, et grammatica, muſica et geometria imbuebantur. Incidunt enim cauſſae plurimae quidem, ac paene omnes, quibus juris notitia deſideratur: *d*) pleraeque autem, in quibus haec quoque ſcientia requiritur.

Nec quisquam reſpondeat, *e*) ſufficere, xxxii
ut ad tempus ſimplex quiddam et uniforme doceamur. Primum enim aliter utimur propriis, aliter commodatis: longeque intereſſe mani-

b) Brot. ſcripſit *poſcet.* Sic jam voluerant Pith. et Huet. — *Stoic. civ.* ſuſpecta erat Acid. Schurzfl. inde conjicit: *inform. in Stoicorum incivilitate.* Heum. *alienum erit. Orator enim ſapientem, quem informarunt Stoici, imitabitur, qui non.*

c) Vulg. *audire.* Lipſ. *adire* vel *haurire.* Cum Schulz. et Oberl. dedimus *haurire.* Pro *liberaliter* Lipſ. *liberales.* Schurzfl. *artes adire, ſed omnes liberaliter audire deb.* Acid. *artes libare, ſed omnes haurire liberaliter debet.* Schulting. *audire, ſed per omnes liberales ire debet.*

d) Ante Rhen. *plerisque.* Schurzfl. *pluresque* (ex antiq. *ploerisque*). — *Haec q. ſcientia* vetuſta lectio eſt. Rhen. *hae q. ſcientiae*, quod omnes fere receperunt. Schurzfl. *harum q. ſcientia.* Heum. *perſaepe autem hae q. ſcientiae.*

e) Ed. pr. *ſufficeret.* Inde fecit Puteol. *ſufficit.* Bene Pith. ex Cod. *ſufficere*, quod etiam Gronov. voluit. — *Uniforme* habet Ed. pr.; *informe* Puteol. Beroald. — Mox *primum autem* erat in Vett. Edd. *Enim* dedit Rhen. — Pro *mutuetur* voluit Pith. *mutuemur.*

manifeſtum eſt, poſſideat quis, quae profert, an mutuetur. Deinde ipſa multarum artium ſcientia etiam aliud agentes nos ornat, atque ubi minime credas, eminet et excellit. Idque non doctus modo et prudens auditor, ſed etiam populus intelligit, ac ſtatim ita laude proſequitur, ut legitime ſtuduiſſe, ut per omnes eloquentiae numeros iſſe, ut denique oratorem *f*) etiam fateatur: quem non poſſe aliter exſiſtere, nec exſtitiſſe umquam confirmo, niſi eum, qui, tamquam in aciem omnibus armis inſtructus, ſic in forum omnibus artibus armatus exierit; quod adeo negligitur ab horum temporum diſertis, ut in actionibus eorum *g*) fex quoque quotidiani ſermonis, foeda ac pudenda vitia deprehendantur; ut ignorent leges, non teneant Senatusconſulta, jus civitatis ultro derideant: ſapientiae vero ſtudium et praecepta prudentium penitus reformident, in pauciſſimos ſenſus et anguſtas ſententias detrudant eloquentiam, velut expulſam regno ſuo:

f) Schurzfl. *eſſe denique oratorem eum fateatur.* Inde Schulz. *or. eſſe eum fat.* Heum. *oratorem talem f.* — *Inſtructus ſit* erat ante Rhen., qui locum valde in Edd. Vett. turbatum emendavit. —

g) Antiq. lect. *vix q. q. ſ. foeda ac pud. vitia;* quam praefert Lat. Latinius. Rhen. dedit noſtrum *fex*, quod multis probatur. Acid., ſi *fex* retinetur, ſcribi vult: *foedo ac pudendo vitio deprehendatur.* Alias ille: eorum *fere quotid. ſerm.* Schurzfl. *ſaepius* excidiſſe poſt *ſermonis* putat. Heum. *act. eor. foeda quoque q. ſ. ac pudenda vitia.* Nobis in *vix* adverbium aliquod, forſitan *ſic*, latere videtur. Schulz. *vitia* delet poſt *pud.* et ponit ante *quoque*, quaſi ex *vix* ortum. In Mss. Vat. *vis quoque.* — Infra pro *domina* in ed. pr. eſt *dicunt.*

ſuo! ut, quae olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumciſa et amputata, ſine apparatu, ſine honore, paene, dixerim ſine ingenuitate, quaſi una ex ſordidiſſimis artificiis, diſcatur. *h*) Ergo hanc primam et praecipuam cauſſam arbitror, cur tantum ab eloquentia antiquorum oratorum receſſerimus. Si teſtes deſiderantur, quos potiores nominabo, quam apud Graecos Demoſthenem? quem ſtudioſiſſimum Platonis auditorem fuiſſe, memoriae proditum eſt. Et Cicero his, ut opinor, verbis: *quidquid in eloquentia effecerit, i) id ſe non rhetorum, ſed Academiae ſpatiis conſecutum.* Sunt aliae cauſſae magnae et graves, quas a vobis aperiri aequum eſt, quoniam quidem ego jam meum munus explevi, et, quod mihi in conſuetudine eſt, ſatis multos offendi: qui ſi forte hoc *k*) audirent, certum habeo dicturos, me, dum juris et philoſophiae ſcientiam tamquam oratori neceſſariam laudo, ineptiis meis plauſiſſe.

Et Maternus: *Mihi* quidem, inquit, ſuſceptum a te munus adeo peregiſſe nondum XXXIII

h) Libri Editi: *ergo*. Pithoeus voluit *ego*. Sic etiam habent Mss. Vat. Brot. et Bip. receperunt.

i) Pro *id ſe* Mur. et Urſin. *ait ſe*. Recepit Schulz. At Pichena mavult *Et Ciceronem* (a ſuper. *nominabo*). Mss. Vat. ante *verbis* addunt *refert*. Expreſſit cum Broterio Oberlinus. Sed a ſcioli manu hoc eſt. Tales ellipſes non raro. Supple cum Erneſt. *teſtatur, profitetur.* — Acid. *non in rhetorum.* — *Spatiis* a Lipſio. Prius *ſpatia;* vel *ſpatio* Beroald. — Mss. Vat. non habent *a* ante *vobis*.

k) Heum. *audient*. Brot. *audierint*.

dum videris, ut *l*) inchoasse tantum, et velut vestigia ac lineamenta quaedam ostendisse videaris. Nam quibus instrui veteres oratores soliti sint, dixisti, differentiamque nostrae desidiae et inscientiae adversus acerrima et fecundissima eorum studia demonstrasti: caetera exspecto, ut, quemadmodum ex te didici, quid aut illi *m*) scirent, aut nos nesciamus, ita hoc quoque cognoscam, quibus exercitationibus juvenes, jam et forum ingressi, confirmare et alere ingenia sua soliti sint. Neque enim arte et scientia, sed longe magis facultate *n*) eloquentiam contineri, nec tu, puto, abnues, et hi significare vultu videntur. Deinde, cum Aper et Secundus idem annuissent, Messala, quasi rursus incipiens: *Quoniam* initia et semina veteris eloquentiae satis demonstrasse videor, docendo, quibus artibus antiqui oratores institui erudirique soliti sint, persequar nunc *o*) exercitationem eorum, quamquam ipsis arti-

l) Schurzfl. de antiqua scriptura verbi *inchoandi* disputat et Vett. Edd. *incohasse* praefert.

m) Schurzfl. *scierint.* Recepit Heum.; probat Ernest.; cui etiam orationis structura *nescirемus* postulare videtur. — *Et* ante *forum*, quod ad praecedentia spectat, delevit Schulze. Sic Oberl. Ernest. *juv. et jam forum.* — *Ingressuri* Ms. Vat. habet. Cum Ernestio receperunt Schulz. et Oberl.

n) Sic Rhen. Ante eum: *facultate et eloquentia.* Rud. Agricol. *facultate et meditatione eloquentiam.* Lipsio placuit; non Schurzfl., qui, si quid addendum esset, exspectabat *et experientia.* — Post *Aper* addidit e Vatt. Mss. *quoque* Broter. —

o) *Exercitationes* Mss. Vat.; Brot. et Oberl. receperunt. — Heum. pro *aut tam* dedit *ac t.* — *Ut* ante *scientiae* delet Schulz. sic jam voluerunt Acid. et Heum. *Nisi et* conjecit Huet.

artibus ineſt exercitatio, nec quisquam percipere tot reconditas aut tam varias res poteſt, niſi ut ſcientiae meditatio, meditationi facultas, facultati *p*) vis eloquentiae accedat: per quae colligitur eamdem eſſe rationem, et percipiendi, quae proferas, et proferendi, quae perceperis. Sed ſi cui obſcuriora haec videntur, isque ſcientiam ab exercitatione ſeparat, id certe concedet, inſtructum et plenum his artibus animum, longe paratiorem ad eas exercitationes venturum, quae propriae *q*) curae oratorum videntur.

Ergo apud majores noſtros juvenis ille, XXXIV qui foro et eloquentiae *r*) parabatur, imbutus jam domeſtica diſciplina, refertus honeſtis ſtudiis, deducebatur a patre vel a propinquis ad eum oratorem, qui principem in civitate locum obtinebat. Hunc ſectari, hunc proſequi, hujus omnibus dictionibus intereſſe ſive in judiciis ſive in concionibus ad-

p) *Uſus eloq.* voluit Acidal. Receperunt Heum. et Schulz. — *Longe paratum* erat ante Lipſ. —

q) Ed. pr. *circa oratorium.* Puteol. et caeteri: *circa oratoriam.* Rud. Agric. *propriae eſſe oratorum.* Lipſ. *circo oratorio.* Schel. *circo oratorum.* Broterio redundare videtur *circa.* Igitur vult *propriae oratorum vid.* Erneſti *curae oratorum,* quod cum Bip. Schulz. Oberl. recepimus.

r) *Probatur* habet Ed. pr. Noſtra Puteolano debetur. — Paullo poſt lect. vulg. ſervavimus. Mss. Vat. habent *principem in civitate locum obtinebant.* Sic Brot. Bip. Schulz. Oberl. — Mox Lipſ. e Cod. Farnes. aliquot verſus inſeruit. In Edd. Vett. ſic: *dictionibus intereſſe — — — utque ſic dixerim.* Brot. vult *jurgiis immiſceri,* et alterum *intereſſe* a ſuperioribus, librariorum vitio, repetitum putat.

adſueſcebat, ita ut altercationes quoque excipere et jurgiis intereſſe, utque ſic dixerim, pugnare in proelio diſceret. Magnus ex hoc uſus, multum conſtantiae, plurimum judicii juvenibus ſtatim contingebat, in media luce ſtudentibus, atque inter ipſa diſcrimina, ubi nemo impune ſtulte aliquid aut contrarie dicit, *s*) quo minus et judex reſpuat et adverſarius exprobret, ipſi denique advocati aſpernentur. Igitur vera ſtatim et incorrupta eloquentia imbuebantur: et quamquam unum ſequerentur, tamen omnes ejusdem aetatis patronos in plurimis et cauſſis et judiciis cognoſcebant; habebantque ipſius populi *t*) diverſiſſimarum aurium copiam, ex qua facile deprehenderent, quid in quoque vel probaretur, vel displiceret. Ita nec praeceptor deerat optimus quidem et electiſſimus, qui faciem eloquentiae, non imaginem praeſtaret; nec adverſarii et aemuli, ferro, non *u*) ſudibus dimicantes: ſed auditorium ſemper plenum, ſemper novum, ex invidis et faventibus, ut nec bene dicta diſſimularentur. Scitis enim magnam illam et

s) Sic jam Ed. pr. Sed Put. et Rhen. *quod et judex.* Prius reſtituit Lipſ.

t) Rud. Agric. *populi et div.* Lipſ. *populi i.* (*id eſt*) *divers.* — *Deprehenderent* eſt e Mss. Vat.; quod poſt Brot. omnes ſcripſerunt. Ed. pr. *deprehenderentur.* Puteol. *deprehendebatur.* — Acid. pro *ita nec* voluit *jam vero nec.* —

u) Sic Vet. lectio, quam etiam Schurzfl. defendit. Vid. et Schel. — Lipſ. *rudibus;* quod ſcripſerunt omnes. — Mox Schulz. *et audit.* ſcripſit. — Deinde Rud. Agric. explevit *nec bene nec male dicta.* Sic habent Pith. et Bip. et Lipſio conjectura haec placet.

et duraturam eloquentiae famam non minus in diverfis fubfelliis parari, quam fuis: quin immo conftantius furgere ibi, fidelius corroborari. Atque hercule fub ejusmodi *v*) praeceptoribus juvenis ille, de quo loquimur, oratorum difcipulus, fori auditor, fectator judiciorum, eruditus et adfuefactus alienis experimentis, cui, quotidie audienti, notae leges, non novi judicum vultus, frequens in oculis confuetudo concionum, faepe cognitae populi aures, five accufationem fufceperat, five defenfionem, folus ftatim et unus *x*) cuicumque cauffae par erat. Nonodecimo aetatis anno L. Craffus C. Carbonem, uno et vicefimo Caefar Dolabellam, altero et vicefimo Afinius Pollio C. Catonem, non multo aetate antecedens Calvus Vatinium, iis orationibus infecuti funt, quas hodieque cum admiratione legimus.

At nunc adolefcéntuli noftri deducuntur in *y*) fcenas fcholafticorum, qui *rhetores* vocantur: quos paullo ante Ciceronis tem- XXXV.

v) Vett. Edd. *praeceptionibus*. Noftra lectio Gronovio debetur et firmatur Mss. Vat.

x) Sic Lipf. e Cod. fuo. Vulgo olim *ftatim unicuique*. Ex quibus lectionibus inter fe conjunctis cum Carol. meo Witte fic legendum effe putaverim: *folus ftatim et unus cuique*. — Mox Pichena corrigi vult *tertio et vicefimo*. — Ante Rhen. *multoaetatem*. — Ed. Riv. *hodie;* omifit *que*. Ms. Vat. *hodie quoque*.

y) Sic Rhen. Ante eum *in fcena*. Lipf. ipfe damnavit conjecturam fuam *in fcholas*. — *M. Craffo* vulg. lectio eft. Sed intelligendus h. l. *L. Crafs*. Igitur, cum nullum in *Domitio* nomen fit, uncis inclufi praenomen. Delere illud jam voluerunt Schurzfl. Heum. Erneft.

tempora exſtitiſſe, nec placuiſſe majoribus noſtris, ex eo manifeſtum eſt, quod, [M.] Craſſo et Domitio Cenſoribus, cludere, ut ait Cicero, *ludum impudentiae* juſſi ſunt. Sed, ut dicere inſtitueram, z) deducimur in ſcholas, *a*) quibus, non facile dixerim, utrumne locus ipſe, an condiſcipuli, an genus ſtudiorum plus mali ingeniis afferant. Nam in loco nihil reverentiae, ſed in quem nemo niſi imperitus aeque intrat. In condiſcipulis nihil profectus, cum pueri inter pueros, et adoleſcentuli inter adoleſcentulos, pari ſecuritate *b*) [et] dicant et audiantur. Ipſae vero exercitationes magna ex parte contrariae. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetores tractantur, ſuaſoriae et *c*) controverſiae. Ex iis ſuaſoriae quidem, [etſi] tam,

z) *Deducimur*, lectionem Vett. Edd. reſtitui. Mss. Vat. *deducuntur;* quod cum Broterio ſcripſerunt Erneſt. Schulz. Oberl.

a) Sic vulg.; Particulam *in* ante *quibus* addunt Schurzfl. Heuman. Schulz. Oberl. — Pro *adferant* Heum. in Addend. *afferat.* — *Sed* ante *in quem* delendum cenſet Erneſti. Alii mutant in *eſt*. Sic Schurzfl. Heum. — Vett. Edd. *imperitus, aeque intrat*. Sic diſtinctio turbatur. Recent. (e Vat. potiſſimum codd.) *aeque* ante *imperitus* poſuerunt, ne conjungerentur *aeque* et *intrat*. Equidem ſequor veterem ſcripturam.

b) *Et* uncis incluſum abeſt a libris Editis. E Mss. Vat. cum Broterio ſcripſerunt Erneſti, Schulz., Oberl. —

c) Verba *controverſiae* usque ad alterum *controverſiae* deſunt in libb. Editis. Lipſ. e Codice Farnes. reſtituit. — *Etſi* ante *tamq.* expungunt Muret. Acid. Freinsh. Schulz. Oberl., quod non auſim. Uncis incluſi. Pith. poſt *etſi* aſteriſcum poſuit. Schurzfl. in *tamquam* ſuſpicatur gloſſema, ſcribique vult *ae ſi plane*.

tamquam plane leviores et minus prudentiae exigentes, pueris delegantur; controversiae robustioribus adsignantur, quales *d*) per fidem, et quam incredibiliter compositae! Sequitur autem, ut materiae abhorrenti a veritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit, ut tyrannicidarum praemia, aut vitiatarum electiones, aut pestilentiae remedia, aut incesta matrum, aut quidquid in schola quotidie agitur, in foro vel raro, vel numquam, ingentibus verbis persequantur: cum ad veros judices ventum est, ...

* * *

* * *e*) rem cogitare, nihil humile, nihil abjectum eloqui poterat.

Magna

d) In Edd. Vett. *perfidiae.* Lips. *perfidium.* Sed e Cod. Farnes. nostrum *per fidem.* Alii *proh fidem.* Groslot. *super fidem.* Bip. *praeter fidem.* — Post *declam. quoq.* supplet Pith. *similis.* Acidal. *par* vel *talis.* Heum. dedit *par.* Schurzfl. *decl. aequa* (ex *quoque*).

e) Magna hic lacuna. Nullam agnoscit cum Ed. pr. Spirensi Puteolanus. Sed jam Beroaldus. Cod. Farnes., spatio grandi interposito ad verba *rem cogitare*, addit *multum deficit.* Sic Vat. Ms. In alio Vat.: *hic desunt sex plagellae.* Brot. deesse putat, extrema sermonis Messalae, integram I. Secundi orationem, et initia in sermone Materni, ad quem verba *rem cogitare* seqq. referenda. Vid. Schulz. Exc. V. Heum. aliter. Schulting. haud magnam adesse lacunam existimat. Sic supplet: *Cum ad veros judices ventum est, nec rem cogitare possint, qui nihil humile, nihil abjectum eloqui poterant. Commoveri ad haec Aper; et Maternus: Ita est, inquit. Magna eloquentia* caet. Schurzfl. sic: *ingentibus verbis persequantur, cum, ubi ad veros judices ventum est, nihil humile, nihil abjectum eloqui oporteat.*

XXXVI Magna eloquentia, ficut flamma, materia alitur et motibus excitatur et urendo clarefcit. Eadem ratio in noftra quoque civitate antiquorum eloquentiam *f*) provexit. Nam etfi horum quoque temporum oratores ea confecuti funt, quae, compofita et quieta et beata republica, tribui fas erat: tamen ifta perturbatione ac licentia pleraque fibi adfequi videbantur, cum, mixtis omnibus, et moderatore uno carentibus, tantum quisque orator faperet, quantum erranti populo perfuaderi poterat. Hinc leges affiduae et populare nomen, hinc conciones magiftratuum paene pernoctantium in roftris, hinc accufationes potentium reorum, et adfignatae etiam domibus inimicitiae, hinc procerum *g*) factiones et affidua Senatus adverfus plebem certamina. Quae fingula etfi diftrahebant Rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam, et *h*) magnis cumulare praemiis videbantur: quia, quanto quis-

f) Vett. Ed. *pervexit* et mox *imbui* pro *tribui.* Lipf. correxit. Schulting. *fas non erat.* — Pro *orator.* Schurzfl. *rhetores* vult. — Repofui *pleraque*, quod eft in Vett. Edd. Lipf. *plura* fubftituit.

g) Heum. *perfuadere.* Idem: *leges agrariae, populare nomen. Et* a Rhenan., et feqq. omiffum e Mss. primus reftituit Brot. — *Magift.* eft a Libro Lipf. Antea *migrantium.* — *Factiones* deeft in Edd. Vett. Lipf. e conjectura dediffe videtur. — Ante Rhenan. erat *fenectutis;* qui *fenatus* emendavit.

h) Ante Lipf. *magis.* — Put. et Beroald. *aut Princip.* Sed Ed. pr. jam *apud.* Sic refcripfit primus Rhen. — Pro lectione Vett. Edd. *probabat* Lipf. dedit e conjectura *parabat.* Ante eumdem legebatur: *reverfuri colebant: hi et P. et Confulatui vacare.*

quisque plus dicendo poterat, tanto facilius honores adſequebatur; tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat; tanto plus apud principes gratiae, plus auctoritatis apud patres, plus notitiae ac nominis apud plebem parabat: hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant: hos ituri in provincias magiſtratus reverebantur, hos reverſi colebant: hos et Praeturae et Conſulatus vocare ultro videbantur: hi ne privati quidem ſine poteſtate erant, cum et populum et Senatum conſilio et auctoritate regerent. Quin immo ſibi ipſi perſuaſerant, neminem ſine eloquentia aut adſequi poſſe in civitate, aut tueri conſpicuum et eminentem locum. Nec mirum, cum etiam inviti ad populum producerentur: cum parum eſſet, in Senatu breviter cenſere, niſi *i*) qui ingenio et eloquentia ſententiam ſuam tuerentur: cum, in aliquam invidiam aut crimen vocati, ſua voce reſpondendum haberent, cum teſtimonia quoque in *k*) publicis . . . non abſentes, nec per tabellam dare, ſed coram et praeſentes dicere cogerentur. Ita ad ſumma eloquentiae praemia magna etiam

i) *Niſi qui — tueretur* vulgo ſcribitur. Lipſ. *niſi quis.* Probant Heum. et Brot. Deleto *qui* Erneſti corrigi jubet *tuerentur.* Recepit Schulz. Nos: *niſi qui — tuerentur.*

k) Vulg. *in publicis non abſentes.* Rud. Agricol. ſupplet *in publ. judiciis;* quod placebat Lipſio. Erneſti: *in judiciis*, ommiſſo *publicis.* Sic jam Heum. ſcripſerat. Bip. *in publicis cauſſis;* hoc recepit Schulz.; conject. Erneſtii expreſſit Oberl. *et publ.* ex *jud.* ortum putat. Nos praetulerimus Rudolphi conjecturam.

etiam necessitas accedebat; et *l*) quomodo disertum haberi, pulchrum et gloriosum: sic contra mutum et elinguem videri, deforme habebatur.

XXXVII Ergo non minus rubore, quam praemiis *m*) stimulabantur: ne clientulorum loco potius, quam patronorum numerarentur: ne traditae a majoribus necessitudines ad alios transirent: ne tamquam inertes et non suffecturi honoribus, aut non impetrarent, aut impetratos male tuerentur. Nescio an venirent in manus *n*) vestras haec vetera, quae [et] in antiquorum bibliothecis adhuc manent, et *o*) nunc maxime a Muciano con-

l) Vulgo: *accedebat*, *et commoda*. Disertum haberi, p. e. g.; *sed contra*. Muretus transposuit *ad. s. eloquentiae commoda, magna e*. Acid. *et quo modo*. Schurzfl. et Heum. *sic contra*. Quas conjecturas cum Schulz. et Oberl. expressimus. Schel. *et non modo disertum*. Sic Dureau de Lamalle.

m) Ante Rhen. *stipulabantur*. — *Clientularum* habent Vett. Edd.; *clientulorum*. Recentt. Ernest. suadebat *clientelarum*, quod Brot. et Schulz. receperunt. Sed vid. Oberl. — *Transiissent* Edd. Vett. lectio est. Lips. emendabat. — Nonnulli a verbo *nescio* caput demum incipiunt.

n) Edd. antiq. *nostras*. Rhen. correxit. — Schurzfl. insequentia verba videntur laborare. Conjectat: *haec adversaria*, *quae et antiquariorum bibliothecis adh. m.* Bip. omisso *haec* ac *et* mutato in *in* recepere hanc lectionem. Sed *antiquariorum* praetulerim. Praepos. *in* abest a Libb. Edit. Nos *et*, quod ex *in* ortum videtur, inclusimus uncis. Sic Ms. Vat. *quae in antiquorum*. et alter Vat. *quae et in antiq.* Heum. jam scripserat *in antiq.* omisso *et*.

o) Ed. pr. *et cum maxime*, quod Ernestius, Schulz., Oberl. scripserunt. Puteol., caeterique *et*

contrahuntur; ac jam undecim, ut opinor, Actorum libris et tribus Epiſtolarum compoſita et edita ſunt. Ex his intelligi poteſt, Cn. Pompejum et Marcum Craſſum non viribus modo et armis, ſed ingenio quoque et oratione valuiſſe: Lentulos et Metellos et Lucullos et Curiones et caeteram procerum manum, multum in his ſtudiis operae curaeque poſuiſſe, nec quemquam illis temporibus magnam potentiam ſine eloquentia conſecutum. His accedebat ſplendor rerum et magnitudo cauſſarum, quae et ipſa plurimum eloquentiae praeſtant. Nam multum intereſt. utrumne de furto, aut *p*) formula et interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis ſociis et civibus trucidatis. Quae mala ſicut non accidere melius eſt, isque optimus civitatis ſtatus habendus eſt, quo nihil tale patimur: ita cum acciderent, ingentem eloquentiae materiam ſubminiſtrabant. Creſcit enim cum amplitudine rerum vis ingenii, nec quisquam claram et illuſtrem orationem efficere poteſt, niſi qui cauſſam parem invenit. Non, opinor, Demoſthenem orationes illuſtrant, quas adverſus tutores ſuos compoſuit: nec Ciceronem magnum oratorem P. Quintius defenſus aut Licinius Archias faciunt: Catilina et Milo et Verres et Antonius hanc illi famam

et nunc m., quod cum Bip. reſtituimus. — Heum. pro *contrah.* voluit *protrahuntur.*

p) Schulting. et Heum. *aut formula interdicti.* — Antea pro *ſpl. rerum*, Mss. Vat. *ſpl. reorum.* — Tum pro *civibus* Ed. pr. *comitibus.* — Mss. Vat. pro ſeqq. *quo nihil tale* habent *in quo n. t.*, quod probo.

famam circumdederunt; non, quia *q*) tanti fuit Reipublicae malos ferre cives, ut uberem ad dicendum materiam oratores haberent: fed, ut fubinde admoneo, quaeftionis meminerimus, fciamusque, nos de ea re loqui, quae facilius turbidis et inquietis temporibus exftitit. Quis ignorat utilius ac melius effe frui pace, quam bello vexari? Plures tamen bonos proeliatores bella, quam pax ferunt. Similis eloquentiae conditio. Nam quo faepius fteterit tamquam in acie, quoque plures et intulerit ictus et exceperit, quo major adverfarius, *r*) et acrior, qui pugnas fibi afperas defumpferit, tanto altior et excelfior; et illis nobilitatus *s*) discriminibus,

q) Heum. *tanti fuit reipublicae, ferre.* — Pro *exftitit* Lipf. *exfiftit* in margine annotavit. — Loco *eloquentiae* Schelius voluit *eloquentis.*

r) Vulg. *eo acrior, qui pugnas.* Liber Lipf. *eo acr. per pugnas.* Lipf. *et acrior, quo plures fibi.* Rutgers. *eo acrior par, qui pugnas.* Acidal. *exceperit, eo acrior; quo major adverfarius, tant. a. e. exc., qui pug.* Sic fere optimus meus Carol. Witte vult: *quo acrior adv., eo major, qui.* Sed infequentia *tanto alt.* non priore loco pati *eo* videntur. Schel. *quo acrior, quem per pugnas.* Schurzfl. *quoque major adverfarius, eo acrior orator, qui pugnas fibi afperas defumferit. Tanto.* Heum. *quo major adverfarius et acrior pugnas.* Schulz. *et quo acrior, quicum pug.* Oberl. *et acrior, qui cum.* Nos Vulg. lect. et Lipfii conjecturam fequuti fumus. Bene Ms. Vat. *et acrior.*

s) Vulg. *criminibus.* Lipf. *discriminibus.* Sic Lat. Latinius, Schel. et Acidal. voluere; qui tamen conjicit *certaminibus*, quod bene in fenfum loci mihi quadrare videtur. Heum. *nobilitata difcrim.* Ita Lat. Latinius. Bip. receperunt.

nibus, in *t*) ore hominum agit, quorum ea natura est, ut secura velint.

Transeo ad formam et consuetudinem veterum judiciorum: quae etsi nunc aptior est *u*) veritati, eloquentiam tamen illud forum magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebatur, et liberae comperendinationes erant, et modum dicendi sibi quisque sumebat, et numerus neque dierum neque patronorum finiebatur. Primus *v*) hujus rei spatia tertio Consulatu Cn. XXXVIII.

t) Vulg. *in more.* Lips. *in ore* correxit. Schurzfl. *quae in ore hominum agit.* — Mox dedimus Vulg. lect. Recentt. (inprimis Schulz. Oberl.) voluerunt *nolint* Rud. Agric. *ut dubia laudent, secura nolint*, (Acid. eodem modo, sed *malint.* Hoc expressit Heum.), quod placuit Lips. et Schurzfl.

u) Vulg. *quae et si nunc aptior est*, * *ita erit eloquentia, tanto ill.* Rud. Agric. nostram, quam adhuc servavimus, dedit lectionem, Lipsio et Gronovio probatam, atque ab Heum. et Schulz. receptam. Rhen. pro *aptior* scripsit *arctior.* Lat. Latinius: *quae uti nunc arctior est, ita erit eloquentia. Autea illud.* Muret. *aptior est, at certe eloquentia tamen illud.* Acidal. *aptior existimatur, eloquentiam tamen illud.* Schulting. *aptior est, interit ea eloquentia tamen, quam illud.* Incertus apud Schurzfl. *quae quanto apertiori excita erat eloquentia, tanto illud.* Schurzfl. *aptior est temperiei, eloquentia tamen illud.* Bip. *aptior est civitati, eloquentia tamen illud.* Hoc etiam expressit Oberl. — Ed. pr. *tantum illud.* Ex hoc emendabat Puteol. *tanto.* Mss. Vat. *tamen.* Nobis locus hic egregia carere videtur medela et verbum aliquod post *aptior est* excidisse. — Pro seq. *finiebatur* habet Ed. pr. *favebantur;* unde Puteol. *cavebatur.* Hoc placet Schurzfl.; Lips. correxit.

v) Post *primus* unam aut duas voces omissas esse putant Schurzfl. et Heum.; Vett. Edd. *primus hujus*

Cn. Pompejus adſtrinxit, impoſuitque veluti frenos eloquentiae, ita tamen, ut omnia in foro, omnia legibus, omnia apud Praetores gererentur: apud quos quanto majora negotia olim exerceri ſolita ſint, quod majus argumentum eſt, quam quod cauſſae centumvirales, quae nunc primum obtinent locum, adeo ſplendore aliorum judiciorum obruebantur, ut neque Ciceronis, neque Caeſaris, neque Bruti, neque Coelii, neque Calvi, non denique ullius magni oratoris liber, apud Centumviros dictus, legatur, exceptis orationibus Aſinii, quae *pro heredibus x) Urbiniae* inſcribuntur, ab ipſo tamen Pollione, mediis Divi Auguſti temporibus, habitae, poſtquam longa temporum quies et continuum populi otium et aſſidua Senatus tranquillitas et maximi Principis diſciplina ipſam quoque eloquentiam, ſicut omnia alia, pacaverat?

XXXIX. Parvum et ridiculum fortaſſe y) videbitur, quod dicturus ſum, dicam tamen, vel ideo, ut rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiae attuliſſe penulas iſtas, quibus adſtricti et velut incluſi cum judicibus fabu-

hujus . . . conſ. Rug. Agric. conjecit noſtrum. Lipſ. *hujusce ſpatia.* Schurzfl. *hujus ſpatia.* Brot. *hujusmodi ſpatia.* Rhen. omiſit *hujus* et lacunam. Fortaſſe ex *conſ.* ſcribendum *h. r. ſpatia Conſul Cn. Pomp.* — *In* abeſt a Ms. Vat. Jam delendum eſſe cenſuerunt Acid. Schult. Erneſt., qui tamen probare ſe *ex* dicunt. — Mox Vulg. *ſolit. ſunt.* Correxit Acidal. —

x) Edd. Vett. *Ironiae.* In veteri apud Lipſ., qui nomen correxit, *Uriniae.*

y) Vulg. *videtur.* Noſtrum voluerunt Urs. Muret. Acid. Erneſt.

fabulamur? quantum virium detraxisse orationi auditoria et tabularia credimus, in quibus jam fere plurimae caussae explicantur? Nam quo modo nobiles equos cursus et z) spatia probant; sic aliquis oratorum campus, per quem nisi liberi et soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipsam quin immo curam et diligentis stili anxietatem contrariam experimur: quia saepe interrogat judex, quando incipias: et ex interrogatione ejus incipiendum est. Frequenter probationibus et testibus silentium a) patronus indicit. Unus inter haec dicenti aut alter adsistit, et res velut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuque opus est, et velut quodam theatro: qualia quotidie antiquis oratoribus contingebant: cum tot pariter ac tam nobiles forum coarctarent: cum clientelae quoque et tribus et municipiorum legationes ac b) partes Italiae periclitan-

z) *Stadia* conjecit incertus aliquis ap. Schurzfl. — Lips. conjectavit, quae vulg. lect. est, hujusmodi: *sic est aliquis oratorum campus.* Ed. pr. *sic alius.* Put. Alc. Rhen. *sic latus;* quod probo. At ex Ed. pr. *aliquis* commodius erui potest. *Est*, quod abest a Vett. Edd., delevi. Mox Ed. pr. *diligens.* Puteol. correxit *diligentem.* Scribendum *diligentis;* quod est in Mss. Vat. — *Quando incipis* vult Pichon. Vulgo verba haec typis distincta sunt.

a) Morabin: *patrono indicit.* De la Monnoye: *patronis;* quod scripsit Oberl.; Schulz. *patrono indicitur.* — Restituimus *aut alter*, quod in Beroald. Editione est. Rhen. et seqq. scripserunt *ac*, quod Ernesti in *atque* commutari vult.

b) Ed. pr. *ac partis Italiae — assisceret.* Inde Puteol. *ac partes Italiae assisteret.* Alii: *assisterent.* Mss. Vat. *pars Ital. adsisteret*, quod recepit Brot. — Copulam *et* ante *legationes* delevit Rhen. Brot. habet *etiam.*

clitantibus adſiſteret; cum in plerisque judiciis crederet Populus Romanus ſua intereſſe, quid judicaretur. Satis conſtat C. Cornelium et M. Scaurum et T. Milonem et L. Beſtiam et P. Vatinium concurſu totius civitatis et accuſatos et defenſos ut frigidiſſimos quoque oratores, ipſa certantis populi ſtudia, excitare et incendere potuerint. Itaque hercule ejusmodi libri exſtant, ut ipſi quoque, qui egerunt, non aliis magis orationibus cenſeantur.

XL. Jam vero conciones aſſiduae, et datum jus *c*) potentiſſimum quemque vexandi, atque ipſa inimicitiarum gloria, cum ſe plurimi diſertorum ne a P. quidem Scipione, aut Sulla, aut Cn. Pompejo abſtinerent, et ad inceſſendos principes viros, ut eſt natura invidiae, populi etiam *d*) adrectioribus auribus uterentur, quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admovebant! *e*) Non de

c) *Quoque* poſt *jus* produnt Edd. Vett.; Gronov. voluit *cuique*. Sed abeſt a Mss. Vat. Igitur Broter. bene cum caeteris delevit. — *Abſtinuerunt* vulgata lectio. Rhen. *abſtinuerint*. Acidal. *abſtinerent*. Sic Mss. Vatic. — Vett. Edd. habent *incendendos*. Noſtrum debetur Lipſio.

d) Vulg. *hiſtriones auribus*. Acid. *hiſtriones quoque populi*. Schurzfl. *populi*, *ceu hiſtriones*. Bip. haud male: *hiſtricis* auribus (legere etiam poſſes *hiſtrionis* (*um*) *aurib*.). Ex Heum. conjectura noſtrum profectum eſt. Schulz. haud inepte: *ſtrictioribus*. — In Mss. Vat. et Ed. pr. *populi et*; hoc compendio vel librariorum errore ſcriptum pro *p. etiam*. Sic dedi cum Broter.; Puteol. emendavit *quoque*.

e) Hic malit Muret. *non enim de*. et mox *ſed* delet, quod placet Heumanno. Idem H. h. l. ingentem

de otiofa et quieta re loquimur, et quae probitate et modeftia gaudeat: fed eft magna illa et notabilis eloquentia, alumna licentiae, quam ftulti *libertatem* vocabant, *f*) comes feditionum, effrenati populi incitamentum, fine obfequio, fine fervitute, contumax, temeraria, arrogans, quae in bene conftitutis civitatibus non oritur. Quem enim oratorem Lacedaemonium, quem Cretenfem *g*) accepimus? quarum civitatum feveriffima difciplina et feveriffimae leges traduntur. Ne Macedonum quidem ac Perfarum aut ullius gentis, quae certo imperio contenta fuerit, eloquentiam novimus. Rhodii quidam, Athenienfes plurimi oratores exftiterunt, apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, ut fic dixerim, omnes poterant. Noftra quoque civitas, donec *h*) erravit, donec fe partibus et diffenfionibus et discordiis confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla in fenatu concordia, nulla in judiciis moderatio,

gentem effe hiatum putat et fic fcribit: *admovebant!* *** *Nos de otiofa.* — Mox idem *vocant* fcribi vult. — Deinde Lipf. in margine *ftulte lib.* —

f) Acid. *fomes*, quod expreffit Heum. — *Sine fervitute* habent Vett. Edd. Alii *f. feveritate.* Heum. *fine fervit.*, ejicit et jungit *fine obfeq. contumax.*

g) Vulgo *accipimus.* Noftrum a Lipf. — Pro *fever. leg.* Schelius conjicit *fanctiffimae leges.* — *Nec M. q.* erat ante Erneftium. — Vulg. lect. *ac ullius.* Schurzfl. primus dedit. Mss. Vat. confirmant. — Pro *contenta fuerit* Heum. voluit *cont. fuit.* — Ex Mss. Vat. dedit Brot. *plurimi Athen.* —

h) Rhen. voluit *certavit.* — Mox Lipf. a libro addidit verba ab *nulla in S.* usque ad *moderat.* — Tum repofuimus *fed nec tanta* — Mss. et Edd. Vett. *nec tuta respubl.* Rhen. *nec tanti reipubl.* Alii poft *fed* addunt *dein.*

tio, nulla ſuperiorum reverentia, nullus magiſtratuum modus, tulit ſine dubio valentiorem eloquentiam, ſicuti indomitus ager habet quasdam herbas laetiores. Sed nec tanta Reipublicae Gracchorum eloquentia fuit, ut pateretur et leges: nec *i*) bonae famam eloquentiae Cicero tali exitu penſavit.

XLI. *k*) Sic quoque, quod ſupereſt antiquis oratoribus, forum *l*) non emendatae, nec usque ad votum compoſitae civitatis argumentum eſt. *m*) Quis enim nos advocat, niſi aut

i) Vulg. *nec bonae formam eloquentiae.* Lectionem hanc tuetur Gronov. Acid. *nec antiquis oratoribus bonae forma eloq.*, *quam Cicero tali exitu p. Sic quoque quod ſupereſt forum.* vel: *Nec a. o. b. f. e. Cicero tali exitu p.* Heum. *nec bonae fama eloquentiae Ciceronem. Famam* voluit Muret. Sic Ed. Venet.; Broter. *bene*, quod et in Ms. Vat. ſupra ſcriptum reperit. Etiam recepit Schulze. — Nos legimus, ut textus docet. — Deinde Erneſti maluit *pari* pro *tali.*

k) Heum. *hoc quoque.* — *Antiquis oratoribus* lectio Edd. Vett. eſt cum Heum. et Bipp. hoc ſervavimus. Gronov. *antiqui oratoribus;* quod Schulz. et Oberl. expreſſerunt. Brotier poſt *ſupereſt excidiſſe* putat *ex*, quod etiam Erneſti dedit. Rectius videtur *antiquitatis.* Syllaba finalis compendio ſcripturae delebatur. Alii: *iniquis orat.* —

l) Edd. Vett. *non emendare.* Ed. Ven. *non emendate.* Faernus et Lipſ. *non emendatae.* — *Nec usquam* vulg. Acid. et Heum. *nec usque quaque.* Lipſ. *nec usque.*

m) *Vulg. argum. eſt quidem, quod nemo nos.* Acid. vult: *argum. eſt. Quid enim? quod nemo nos.* Lipſ. noſtrum in Cod. Farnes. invenit. — Pro *clientelam* voluit Pith. *civitatem*, quod cum eo ſcripſerunt Heum. Bip. Schulz., probantibus Schel. et Erneſt.

aut nocens, aut miser? quod municipium in civitatem nostram venit, nisi quod aut vicinus populus, aut domestica discordia agitat? quam provinciam tuemur, nisi spoliatam vexatamque? Atqui melius fuisset non *n*) queri, quam vindicari. Quod si inveniretur aliqua civitas, in qua nemo peccaret, supervacuus esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus. Quomodo tamen minimum usus minimumque profectus ars medentis habet in his gentibus, quae firmissima valetudine ac saluberrimis corporibus utuntur: sic minor oratorum obscuriorque gloria est inter bonos mores, et in obsequium regentis paratos. Quid enim opus est longis in Senatu sententiis, cum *o*) optimi cito consentiant? Quid multis apud populum concionibus, cum de Republica non imperiti et multi deliberent, sed sapientissimus et unus? Quid voluntariis accusationibus, cum tam raro et tam parce peccetur? Quid invidiosis et excedentibus modum defensionibus, cum clementia cognoscentis obviam periclitantibus eat? Credite, optimi, et, in quantum opus est, disertissimi viri, si aut vos prioribus seculis, aut isti, quos miramur, his nati essent, ac deus

n) Muret. et Acid. *non fieri.* — *Vindicari* e conjectura Lipsii. Ante eum *judicari.* — Pro *quomodo tamen* Heum. *quom. enim.* — *Minor horum orat.* habent Vett. Edd.; *horum* sustulit Rhen.

o) Lect. antiq. *optima.* Haud male. Rhen. *optimi.* Rud. Agric. *cum optima cito censeantur.* Lips. *cum optimis.* — Pro *excedent.* Pithoei Liber habet *excellentibus.*

deus aliquis *p*) vitas veſtras, veſtra tempora repente mutaſſet; nec vobis ſumma illa laus et gloria in eloquentia, neque illis modus et temperamentum defuiſſet. Nunc, quoniam nemo eodem tempore aſſequi poteſt magnam famam et magnam quietem, bonis ſeculi ſui quisque, citra obtrectationem alterius, utatur.

XLII. Finierat Maternus. Tum Meſſala: *Erant*, quibus contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, niſi jam dies eſſet exactus. *Fiet*, inquit Maternus, poſtea arbitratu tuo, et, ſi qua tibi obſcura in hoc meo ſermone viſa ſunt, de his rurſus conferemus. Ac ſimul aſſurgens, et Aprum complexus, *Ego*, inquit, te poëtis; Meſſala, *q*) antiquariis criminabimur. *At* ego vos rhetoribus et ſcholaſticis, inquit.

Cum arriſiſſent, diſceſſimus.

p) *Veſtras* deeſt in Vett. Cod. Rhen. adjecit. Pith. Liber bene aut *veſtra temp.* — *Neque illos mod.* ante Rhen. erat. — Mox Acidal. *temper. in certaminibus* vel *turbis.* — *Bono ſecul. ſ.* Mss. Vat.; Erneſti probat. Brot. Bip. Oberl. receperunt. Edd. Vett. *hujus ſec. ſ.* Ex quo emendabatur.

q) Vet. Pith. liber et Msc. Vat. *cum antiquariis.* — Pro *at ego* Schurzfl. *At Aper ſ. at ille, Ego* caett.